

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

**Možnosti a opatření sociálního systému při terénní práci s lidmi
v chudobě či lidmi chudobou ohroženými**

Diplomová práce

Autor: Leona Zemanová, Bc. et Bc.

Studijní program: N6731 – Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: SPN Sociální práce

Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: Smutek Martin, PhDr. Ph.D.

Hradec Králové, 2021

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Leona Zemanová

Studium: U18030

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Možnosti a opatření sociálního systému při terénní práci s lidmi v chudobě či lidmi chudobou ohroženými**

Název diplomové práce AJ: Possibilities and measures of the social system during streetwork with people in poverty situation and people threatened by poverty

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce bude zaměřena na chudobu v České republice. Bude se věnovat nejen druhům chudoby, možným příčinám vzniku chudoby ale i dopadům chudoby na jedince, rodinu, společnost a posléze i celý systém. Část diplomové práce bude zaměřena i na "dopady" sociálního systému České republiky, čímž je pracující neboli příjmová chudoba či obchod s chudobou. Bude se věnovat sociálnímu systému v České republice, a to hlavně možnostem a opatřením politiky sociálního zabezpečení a politiky zaměstnanosti. Část práce bude věnována terénní práci v České republice, jejím možnostem a limitům či vývoji. Výzkumná část práce se bude zaměřovat na možnosti a opatření systému politiky sociálního zabezpečení a politiky zaměstnanosti z pohledu terénních pracovníků Královéhradeckého kraje formou kvalitativních interview. Bude provedena analýza strategických dokumentů, které se na tuto problematiku zaměřují.

KOTÝNKOVÁ, Magdalena. 2007. Sociální ochrana chudých v České republice. Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2007, 1. vydání, ISBN 978-80-245-1302-7
MAREŠ, Petr. 1999. Sociologie nerovnosti a chudoby, Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 1. vydání, ISBN 80-85850-61-3
BEDNÁŘOVÁ, Zdena a PELECH, Lubomír. 2003. Slabikář sociální práce na ulici - streetwork. Brno: Doplněk, 2003, 1. vydání, ISBN 80-7239-148-8

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

Oponent: Mgr. Michal Trousil, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala (pod vedením vedoucího diplomové práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis autorky

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat svému vedoucímu PhDr. Martinovi Smutkovi, Ph. D. za odborné vedení a za cenné rady a pomoc, kterou mi poskytoval při tvorbě diplomové práce.

Anotace

ZEMANOVÁ, L. *Možnosti a opatření sociálního systému při terénní práci s lidmi v chudobě či lidmi chudobou ohroženými*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzity Hradec Králové, 2021, 79 pp. Diplomová práce.

Diplomová práce na téma Možnosti a opatření sociálního systému při terénní práci s lidmi v chudobě či lidmi chudobou ohroženými se zaměřuje na problematiku chudoby v měřítku České společnosti. Chudoba je poměrně široký pojem, který je v každé společnosti i rozdílně vnímán a popisován. Diplomová práce se proto, věnuje druhům chudoby, možným příčinám vzniku chudoby ale i dopadům chudoby. Diplomová práce popisuje terénní sociální práce její vývoj, možnosti a limitům či bariéry. Značná část práce je věnována právě sociálnímu systému v České republice, který představuje jednu z hlavních možností pomoci nejen pro lidi v chudobě. Diplomová práce se zaměřuje i na úskalí sociálního systému České republiky při práci s lidmi v chudobě. Výzkumná část práce se je zaměřena na chudobu a možnosti či opatření systému politiky sociálního zabezpečení a politiky zaměstnanosti z pohledu terénních pracovníků Královéhradeckého kraje formou kvalitativních interview. Provedla se i analýza strategických dokumentů, které se na tuto problematiku zaměřují.

Klíčová slova:

chudoba, sociální vyloučení, sociální systém, možnosti a opatření sociálního zabezpečení, obchod s chudobou, systém sociálního zabezpečení, terénní sociální práce

Anotation

ZEMANOVÁ, L. *Possibilities and measures of the social system in field work with people in poverty or people at risk of poverty*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2021, 79 pp. Master Thesis.

The diploma thesis on the Possibilities and measures of the social system in field work with people in poverty or people at risk of poverty focuses on the issue of poverty on the scale of Czech society. Poverty is a relatively broad concept that is perceived and described differently in each society. The diploma thesis deals with the types of poverty, possible causes of poverty but also the effects of poverty. The diploma thesis describes development of field social work, its possibilities and limits or barriers. Much of the work is devoted to the social system in the Czech Republic, which is one of the main options to help not only people in poverty. The diploma thesis also focuses on the pitfalls of the social system of the Czech Republic in working with people in poverty. The research part of the work is focused on poverty and the possibilities or measures of the system of social security policy and employment policy from the perspective of field workers in the Hradec Kralove region in the form of qualitative interviews. An analysis of strategic documents focusing on this issue was also performed.

Key words:

poverty, social exclusion, social system, possibilities and measures of social security policy, poverty trade, social security policy, field social work

Obsah

Úvod.....	9
1 Chudoba v České republice	11
1.1 Typologie pojetí chudoby	12
1.1.1 Relativní a absolutní koncepty	13
1.1.2 Přímý a nepřímý koncept chudoby	14
1.1.3 Preskriptivní a konsensuální koncept	14
1.1.4 Objektivní a subjektivní koncept.....	15
1.2 Možné příčiny chudoby	15
1.3 Dopady chudoby na jedince, rodinu a společnost.....	16
1.4 Sociální vyloučení a chudoba	19
Shrnutí	21
2 Terénní sociální práce	22
2.1 Vývoj terénní sociální práce v České republice.....	23
2.2 Legislativní rámec terénní sociální práce	25
2.3 Výhody a nevýhody terénní sociální práce.....	26
Shrnutí	27
3 Sociální síť.....	28
3.1 Vývoj sociální záchranné sítě v ČR	28
3.2 Současný stav sociální záchranné sítě	28
3.2.1 Sociální pojištění	29
3.2.2 Sociální pomoc.....	34
3.2.3 Pomoc v hmotné nouzi a státní sociální podpora.....	34
3.2.4 Státní politika zaměstnanosti.....	42
3.3 Úskalí sociálního systému v České republice.....	43
Shrnutí	49

Výzkumná část práce	50
4 Hlavní cíl výzkumu a dílčí cíle	50
4.1 Metodologie kvalitativního výzkumu a technika sběru dat	50
4.2 Transformační tabulka	51
4.3 Charakteristika výzkumného vzorku	53
4.4 Popis a průběh výzkumu	54
4.5 Zpracování dat	54
5 Analýza a interpretace dat z kvalitativních rozhovorů	55
5.1 „Materiální chudoba“	55
5.2 „Svoji situaci lidé neřeší, protože ji nemají kde řešit“	56
5.3 „Dobře provázaná pomoc od státu“	57
5.4 „Bojí se, že by dopadli ještě hůř“	58
5.5 Výsledky zjištěných dat v rámci kvalitativních rozhovorů	59
6 Analýza strategických dokumentů	61
6.1 Výsledky analytického zkoumání dokumentů	65
7 Shrnutí dosažených výsledků	68
Závěr	71
Seznam tabulek	74
Seznam použité literatury	75
Legislativní dokumenty	77
Strategické dokumenty	78
Další použité zdroje	78
Seznam příloh	80

Úvod

Téma diplomové práce jsem si zvolila dle svých pracovních zkušeností a zaměření. Samotné téma práce zní Možnosti a opatření sociálního systému při terénní práci s lidmi v chudobě či lidmi chudobou ohroženými.

Chudoba jako celosvětový jev patří neodmyslitelně ke každému státu, v každém století. Je to jev, který společnost provází od nepaměti a každá společnost na něho reaguje dle svých tradic, zvyků a možností. Chudoba je přítomna ve všech společenstvích odjakživa, soudobá podoba chudoby, je v některých ohledech odlišná od chudoby v letech minulých. V posledních letech je v České republice téma chudoby spojováno především s dalšími pojmy, které jsou spolu značně propojeny. Mezi tyto pojmy patří sociální vyloučení, obchod s chudobou, zadluženost, nezaměstnanost apod.

Hlavním cílem diplomové práce je zaměřit se na problematiku chudoby a terénní sociální práci, zároveň zmapovat možnosti a nástroje sociálního zabezpečení v České republice a zjistit, jak nastavené možnosti a opatření vnímají terénní pracovníci při práci s klienty žijícími v chudobě.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část práce. V teoretické části diplomové práce je pozornost věnována nejprve chudobě v České republice a její typologii. Část této kapitoly se věnuje možným příčinám chudoby a dopady chudoby na jednotlivé aktéry. Kapitola věnovaná terénní sociální práci obsahuje úvod do této problematiky spolu s nastíněním vývoje terénní sociální práce v České republice, popsáním legislativního ukotvení a výhody a nevýhody terénní sociální práci. Obsáhlou kapitolou je část zaměřená na sociální síť v České republice, která popisuje vývoj sociálního systému v České republice, základní systémy sociálního zabezpečení a jednotlivé dávky či příspěvky, které jsou dostupné. Poslední část této kapitoly je věnována úskalím sociálního systému v České republice, jež popisuje jevy, které se ve společnosti objevily v návaznosti na jednotlivá opatření zákonodárců či vývoj společnosti.

Hlavním cílem výzkumného šetření je zkoumat problematiku chudoby v Královéhradeckém kraji očima terénních sociálních pracovníků a současně studium dokumentů, které ke své práci využívají. Výzkumné šetření představuje možnost zaměřit pozornost na reálné situace a potřeby lidí v chudobě, se kterými se setkávají

terénní sociální pracovníci, v dnešní soudobé společnosti a dostat se tak k silným stránkám i bariérám, které na první pohled nejsou patrné.

1 Chudoba v České republice

V každém společenství je, byla a bude skupina chudých lidí, ať už se jedná o ty, jejichž základní životní potřeby jsou ohroženy, nebo o ty, kteří jsou chudí pouze v případě porovnání s dalšími členy společnosti či s celkovou úrovní ve společnosti. Chudoba a pohled na ni se v průběhu času měnily, v důsledku změn podoby dané společnosti.

Definice pojmu chudoba je mnoho, některé se zcela liší a některé jsou v určité pasáži podobné, žádná ale neposkytuje komplexní definici, a to z toho důvodu, že je nutné definici chudoby vnímat v souvislosti s dobou, ve které byla definována. (Strnadová, 2008)

Jedni autoři se shodují na tom, že chudoba je způsobena aktivitou daného jedince, jak uvádí J. Večerník s Amartyem Senem, „*chudoba nakonec není tolik záležitostí příjmů, nýbrž jde o selhání základních lidských schopností opatřit si důstojné podmínky života. Konverze reálných příjmů ve schopnosti se řídí sociálními podmínkami a osobními rysy. Získání vzdělání, uchování zdraví nebo přístup k veřejným statkům jsou všechny nakonec jen málo závislé na osobních příjmech.*“ (Spěvák, 2013, str. 10)

Krebs spatřuje, že chudoba plyne ze společnosti a jejího uspořádání: „*Je to stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělovanému bohatství společnosti, k jejím materiálním zdrojům, kdy životní podmínky a uspokojení základních potřeb není v potřebné míře zabezpečeno dostatečnými zdroji (příjmy, statky) a kdy tyto příjmy nelze z nějakých objektivních příčin (kterými může být například stáří, invalidita, péče o dítě a jiné) zvýšit a kdy občan nedisponuje ani jinými zdroji či majetkem, který by mu umožnil získat prostředky ve výši, uznanou společností jako minimální.*“ (Krebs, 2005, str. 107)

Rada Evropy v roce 1998 definovala chudobu takto: „*Chudoba a sociální vyloučení jsou definovány jako stav, kdy jedinec nebo skupina lidí neparticipuje plně na ekonomickém a sociálním životě společnosti anebo když jejich přístup k příjmům a ostatním zdrojům jim neumožňuje dosáhnout životní standard, který je považován ve společnosti, v níž žijí, za přijatelný.*“

Jak již bylo zmíněno definic je opravdu mnoho, každá je svým způsobem zrcadlem toho, jak byla chudoba ve společnosti vnímána a v jaké době byl pojem

definován. Sám Mareš (1999, str. 109) uvádí, že: „*Neexistuje správná či vědecká definice chudoby, o níž by se dosáhlo obecného konsensu, stejně jako neexistuje jediný obecně přijatý způsob jejího měření.*“

V případě, že se člověk ocitne v chudobě, má mu být poskytnuta pomoc. Tuto pomoc či právo na pomoc zajišťuje člověku Listina základních práv a svobod, která deklaruje, že „*Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele. Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.*“ (LZPS, čl. 30 odst. 1-2)

Ohrožení chudobou je jev, k jehož rozšíření dochází v důsledku masové nezaměstnanosti v osmdesátých letech 20. století. Chudoba je často přechodným stavem jedince či zasažených domácností. (Keller, 2013)

Samotný výzkum Tillmanna, Budowkého a spol. (2010) poukazuje na dosud přehlíženou skupinu domácností, které sousedí s chudými, které nemají ani prosperující postavení ve společnosti.

Keller (2011) upozornil na vliv klasických sociálních problémů, jako je chudoba, sociální zranitelnost, bída, s novými sociálními jevy – např. absence pojištění, vazba chudoby na fáze života, nepředvídatelnost vývoje životních fází. Nejde pouze o chudobu ve smyslu materiálního strádání, ale i o rizika či ohrožení chudobou. Dle autora nelze tato nová sociální rizika účinně zvládnout nastavenými tradičními nástroji, které byly využívány doposud.

1.1 Typologie pojetí chudoby

Na chudobu může být pohlíženo z několika úhlů pohledu v rámci pojetí, ve kterém chceme chudobu zkoumat. Každé toto pojetí nahlíží na chudobu specificky, dle stanovených priorit a požadavků.

Každý stát a společnost měří chudobu. Nikdy ji neměří jako takovou, měří ale její koncepty. To, který koncept je pro měření míry chudoby v dané společnosti použit ovlivňuje právě dané společenské smýšlení, které zahrnuje pojmy a koncepty sociální nerovnosti, spravedlnosti, solidarity, soudržnosti nebo sociální vyloučení. Důvodem měření míry chudoby je jednoduše identifikovat počet chudých ve společnosti a zjistit

jejich podíl. Toto se děje především z administrativních důvodů, jelikož je potřeba určit, kdo má nárok na výplatu sociálních dávek. (Sirovátka, 2002)

Dle autora Freadmanna (1996) lze rozdělit 4 pojetí chudoby, a to na:

- byrokratické – ve kterém jde hlavně o určení hranice chudoby,
- moralistické – základem je myšlenka, jak vnímají chudí vlastní chudobu,
- akademické – chudoba je v tomto pojetí chápána jako důsledek společnosti a jejích mechanismů,
- samotných chudých – je o bezmocnosti chudých a jak tento pocit překonávat.

Definice chudoby je v každém státě důležitá z dvou hledisek. Za prvé díky definici lze změřit její rozsah. Zadruhé definice tohoto jevu, určuje rozsah oprávnění chudých v dané společnosti.

1.1.1 Relativní a absolutní koncepty

Relativní koncept chudoby je dle převládajícího sociologického názoru v průmyslových zemích především relativní. Jiná míra chudoby je například v Afrických či v Asijských státech než v České republice tzn., že v takovýchto zemích by chudý člověk z České republiky nebyl považován za chudého. Složitou otázkou, kterou pokládá Mareš ve své publikaci je „*zda jsou na tom chudí v průmyslových zemích lépe než většina osob v průmyslově málo vyspělých zemích*“. (Mareš, 1999, str. 110)

V průmyslových zemích není chudoba stav, kdy by člověk nebyl schopen uspokojit své základní životní potřeby, ale je životem, ve kterém je natolik omezen ve vlastnických, konzumních či profesních vztazích vůči ostatním v dané společnosti, že dochází k vyloučení tohoto jedince „na okraj“. Relativní chudoba je založena především na porovnání standardu chudých a těch, kdo chudý není. Tento rozdíl mezi jednotlivými standardy může chudé jedince vylučovat z určitých aktivit a zvyklostí. Chudoba v tomto konceptu je poměřována vůči kvalitě života v dané zemi, což souvisí s příjmem daného jedince a jeho nerovností mezi členy společnosti. Relativní koncept chudoby není možné učit bez určení společenských standardů života. (Mareš, 1999)

Absolutní koncept chudoby je založen především na minimální životní úrovni, která zaručuje lidem pouze fyziologické přežití. Je tedy spojena s nedostatkem

prostředků na uspokojení základních životních potřeb člověka. Její hranice se nezmění změnou kvality života v dané společnosti. K tomuto konceptu je logicky potřeba definovat ty základní životní potřeby, které budou určovat, zda se člověk nachází nebo nenachází za touto hranicí chudoby. (Mareš, 1999)

Tyto koncepty měly své kritiky. Sen, jež uznává „*zkušenost hanby, kterou člověk zakouší v důsledku nedostatku svých schopností či způsobilosti*“. (Sen In Mareš, 1999, str. 112) Je to, to, co dělá člověka chudým. Toto tvrzení je postaveno na myšlence, že vyhnout se pocitu zahanbení je absolutní potřebou každého z nás. Pro určení chudoby je dle Sena, podstatné zaměřit se vedle absolutních věcí, jako je např. hlad, i na zboží a jeho vlastnosti, díky kterému se může člověk podílet na běžném životě ve společnosti.

Tyto dva koncepty představují nejen rozlišení dvou hranic či typů chudoby, jsou to politické pozice, které zauímají politické strany. Pro pravicovou politickou stranu je typický koncept absolutní chudoby, který chápe chudobu jako problém, na nějž stát reaguje minimálně. Relativní chudoba je příznačná pro politickou levici a je chápána jako rozšířený jev, se kterým je potřeba pracovat v rámci aktivních intervencí státu. (Mareš, 1999)

1.1.2 Přímý a nepřímý koncept chudoby

Přímý koncept chudoby je spjat s kupní silou peněz. Přímá chudoba je zrcadlem přiměřenosti příjmů, založena na spotřebně statků a také kvalitě života. Halleröd (1995) uvádí, že měření tohoto konceptu chudoby jsou založeny až po transformování příjmů do spotřeby. Informace o výši příjmů jsou v tomto případě nedostačující, jelikož v příjmech není zohledněna spotřeba daného člověka.

Nepřímá chudoba je založena na vyhodnocení výše příjmu daného jedince ještě před zohledněním jakýchkoli spotřebovaných statků. V příjmu není promítnuta kupní síla ani výdaje. (Mareš, 1999)

1.1.3 Preskriptivní a konsensuální koncept

Rozdíl mezi preskriptivním a konsensuálním konceptem jest, zda kritérium chudoby bylo určeno vědeckým zkoumáním a poznáním, či politickým rozhodnutím, nebo výsledkem shody ve společnosti. (Mareš, 1999)

Definice chudoby založené na preskriptivním konsensu jsou opřeny o expertní odhady. Tento konsensus je spojen s vymezením životního minima jako příjmové

hranice, díky které má člověk nárok na sociální dávku. Experti v tomto případě určují, základní životní potřeby, které musí člověk nezbytně uspokojit, aby „přežil“. (Mareš, 1999)

Naopak konsensuální koncept chudoby je založen na tom, koho společnost vidí jako chudého a koho ne. Nepracuje se s experty, kteří určují základní a nezbytné životní potřeby. V rámci cíleného dotazování je tato míra chudoby určena. Dotazování má různé varianty od dotazů na určení základních nezbytných životních potřeb po vyjádření, jakou úroveň podpory je konkrétní člověk ochoten poskytnout. (Mareš, 1999)

1.1.4 Objektivní a subjektivní koncept

Koncept objektivního chápání chudoby je založený hlavně na hranici chudoby, která byla stanovena zvenčí – čili těmi, kteří se sami v chudobě neocitají. Objektivita této hranice je ovlivněna politickým a sociálním děním v dané společnosti. (Mareš, 1999)

Právě koncept subjektivní chudoby je založen na pocitech, na zhodnocení vlastní životní situace daného člověka. Toto vnímání je na samotném člověku bez ohledu na stanovené hranice či názory ostatních ze společnosti. Některé výzkumy ukazují zajímavá zjištění, a to, že koncept této chudoby se mění během života daného člověka – do středního věku se její míra snižuje a od věku 50 let pocit subjektivní chudoby stoupá. (Mareš, 1999)

Chudoba je dnes nejčastěji popisována jako multidimenzionální deprivace. V níž se snoubí obě hlediska chudoby, objektivní i subjektivní. Deprivace je vysvětlována omezením možnosti dosahovat na životní standard nebo průměrnou životní úroveň většiny obyvatel dané společnosti. (Gójjová a spol., 2014)

1.2 Možné příčiny chudoby

Samotné téma chudoby je ožehavé, co potom konkrétní otázka: Proč jsou chudí lidé, chudí? Otázka tohoto typu může v někom vyvolat podezíravost či stigmatizaci. Příčiny chudoby jsou problémem daného státu a jeho politiky, který určuje, koho bude sociálně podporovat, a do jaké míry.

Mareš (1999) rozšířil typy ideologií chudoby, která stanovil původně Kerbo:

- Chudoba – důsledek uspořádání ekonomického a sociálního systému společnosti:
 - žádoucí součást motivů pro rozvoj tržního hospodaření, (chudoba je jev malého rozsahu),
 - nežádoucí důsledek tržního hospodaření, většinou je to důsledek nespravedlnosti z čehož plyne závažnost, kterou je potřeba odstranit, (chudoba je trvalá, zasahuje většinu populace),
- Chudoba – výsledek lenosti, nestřídmosti a neprozíravosti lidí:
 - tuto příčinu lze překonat rozvojem nových postojů a takovýchto lidí.
- Chudoba – výsledek situačních faktorů, vychází ze dvou faktorů:
 - cyklus deprivace – chudí lidé se shlukují na jednom území a vytvářejí komunitu, která je v chudobě drží a nemohou se tak z ní vymanit.
 - životní nehoda – člověk se stane chudým v důsledku nějakého neštěstí, osudu apod.

Karol Langstein (2010) uvádí ve svém příspěvku dělení příčin chudoby podle R. K Payne na čtyři skupiny:

- Jednání jednotlivce, které představuje možnosti volby, jednání a různých charakteristik lidí žijících v chudobě.
- Lidský a společenský kapitál, tzn. zdroje, které může jedinec využít ať už na své rovině či v rodině, komunitě a oblasti, kde žije.
- Vykořisťování, tedy míra vykořisťování lidí právě proto, že jsou chudí. Konkrétním příkladem tohoto vykořisťování je např. obchod s chudobou.
- Ekonomické a politické uspořádání ve společnosti.

1.3 Dopady chudoby na jedince, rodinu a společnost

Dopady chudoby na jedince, rodinu či společnost se vzájemně prolínají a ovlivňují, nelze je od sebe oddělit.

Jedinec čili člověk žijící v chudobě je ve většině případů spojen s pojmem deprivace. Townsend (1987, str. 2) definuje deprivaci jako „stav pozorovatelného a prokazatelného znevýhodnění ve vztahu ke komunitě, širší společnosti nebo národu, k nimž člověk, rodina nebo skupina náleží“. Samotná deprivace je rozdělována autory na různé skupiny, dle toho, jaké potřeby člověka nejsou uspokojeny v dostatečné míře. Život v chudobě je autory popisován jako stále se opakující hluboká deprivace. Nejde pouze o psychické a fyzické či sociální strádání, ale nedostatek statků, které jsou společností považovány za hodnotné.

Člověk žijící v chudobě je většinu svého života pod tlakem deprivace, která mu znesnadňuje zvrátit svůj život a z tohoto tlaku se vymanit. Lidé žijící v chudobě spojují určité podobné znaky, jako je např. nízký stupeň vzdělání, zadluženost, zhoršený zdravotní stav, zhoršené bytové podmínky, nezaměstnanost. Nutno říci, že ne každý člověk žijící v chudobě splňuje tyto znaky. Lidé v chudobě jsou z velké části nuceni věnovat pozornost ve svém životě zajištěním základních životních potřeb (jídlo, bydlení apod.), na řešení dalších potřeb jako je např. dosažení určitého stupně vzdělání již mnohokrát nezbývá kapacita. Lidé v chudobě soustředí svoji pozornost na tady a teď, ne na budoucnost. (Langstein, K., 2010)

Nemluvě o sociálním vyloučení, které člověk, rodina či skupina lidí žijících v chudobě denně zažívají. Sociální vyloučení těchto lidí začíná mnohokrát již v předškolním věku. A to již v době, kdy dítě nastoupí do mateřské školky a nese si s sebou výbavu ozdobenou dětskými hrdiny nebo se nezúčastní dětského výletu, či jiné aktivity, za kterou musí rodiče připlácet. Podobné procesy pokračují ve všech školských zařízeních až po ukončení školní docházky, kde se teenageři střetávají s neuspokojivou realitou jejich materiálního života, v porovnání s jejich vrstevníky čímž jsou sociálně vyloučení. Nejen sociální deprivace v tomto období narůstá do enormních rozměrů a člověkem často zmítá natolik, načež se může uchýlit ke krádežím a jiné drobné trestné činnosti. Jistě, každý z nás se někdy cítil vyloučený z kolektivu, jelikož neměl tu věc, která byla pro ostatní hodnotou. Velkým rozdílem ale je, pokud se takto člověk vrací domů, kde má svoji postel a „dostatek“ jídla v lednici, či sdílí postel s mladším sourozencem a k večeři nemá zhola nic.

Vliv chudoby na rodinu je ve své podstatě totožný s vlivem a dopadem na jedince. Samotná rodina plní důležité funkce, mezi ně patří funkce výchovná, materiální, biologická a emocionální, které jsou pro výchovu dítěte

neopomenutelné. (Výrost, 1998) Rodina předává dítěti zažité vzorce chování a v rodině dítě zažívá první zkušenosti ve všech ohledech. Část autorů, vědců, sociální pracovníků či analytiků tvrdí, že chudoba je dědičná. Martina Veverková uvedla pro, „že děti rodičů, které v dětství zažívali chudobu, jsou nyní v podobné situaci jako jejich rodiče“. Sociolog Daniel Prokop sdílí tento názor, řekl „narodit se do chudoby znamená, že v ní většinou zůstanete“. (aktualne.cz, 2018) Samotné děti od rodičů přebírají obvyklé vzorce chování, základní hodnoty a pojetí citů. (Jedlička, 2004) Vymanění se z chudoby dítěti neztěžují nejen naučené vzorce chování a zkušenosti, hlavní roli zde hraje i výchozí pozice dítěte, které je fyzicky, psychicky a sociálně deprivováno po celou většinu svého života.

Společnost a chudoba jsou dva pojmy, které se vzájemně značně ovlivňují. Petrušek definuje společnost v nejširším slova smyslu, jako sociální uskupení pohlaví a různých věkových skupin, které jsou spojené v uskupení, jež si vytvořilo instituce, které respektuje a kulturu kterou šíří a sdílí. (Petrušek, www.encyklopedie.soc.cas.cz) Vyspělost daného státu či společnosti souvisí dle Žižkové (In Krebs, 2015) se současnou životní úrovní dané společnosti a je podmíněna ekonomickou vyspělostí daného státu. Sama společnost udává ty hodnoty, které jsou pro život nutné a žít bez nich, znamená žít v chudobě.

Vyspělá společnost se věnuje tématům spojených s chudobou a vyhledává a nastavuje možnosti, jak preventivně ve společnosti působit, buď aby se lidé do chudoby nedostávali, či zmírňovat nastalou situaci. K tomuto slouží především sociální politika posléze sociální zabezpečení státu.

Dopady chudoby na společnost: (Spěvák, 2013)

- hlad a podvýživa – důsledek extrémní chudoby především v rozvojových zemích;
- rozšíření nemocí – způsobené nezajištěnou zdravotní péčí.
- negramotnost – související s nedostatkem financí.
- nedostatek informací – např. o základních hygienických návycích.
- nedostatek investic – ovlivněno nízkými příjmy, které znemožňují jakékoliv investice mimo zajištění základních životních potřeb.
- sociální vyloučení.

Výše uvedené dopady jsou v globálním měřítku. V naší české společnosti se s jednotlivými dopady také potýkáme nicméně v jiném měřítku a míře, než je tomu v rozvojových zemích. Přesto nemůžeme vliv chudoby na českou společnost opomíjet.

S lidmi v chudobě je, více než je pravdou, spojována nezaměstnanost. Samotná nezaměstnanost ale nemusí být vždy příčinou chudoby, může být i dopadem chudoby. Mezi rizikové skupiny dlouhodobě nezaměstnaných se řadí, mimo jiné staří lidé, lidé bez kvalifikace a Romové. (Buchtová, Šmajš, Boleloucký, 2013) Tito autoři uvádějí, že lidé bez kvalifikace tvoří více jak třetinu dlouhodobě nezaměstnaných.

Z výše uvedených dopadů Spěváka je patrné, že negramotnost či nízký stupeň vzdělání má prokazatelný dopad chudoby na jedince. Lidé, kteří mají nízké vzdělání, mají velmi malé možnosti uplatnění na trhu práce. *„Pracovníci s nízkou kvalifikací budou postupně stále více vytlačováni levnějšími a přesnějšími stroji. Pokud se priority společnosti nezmění, o práce sociální nekvalifikovaných a neschopných lidí nebude zájem a tito lidé se stanou potenciální destruktivní silou a kriminálním podhoubím společnosti.“* (Buchtová, Šmajš, Boleloucký, 2013, str. 90 Tento vývoj situaci lidem v chudobě nijak nezlehčuje. Mnohdy nemají možnost řešit svoji situaci jinak, než využitím pomoci od státu v podobě systému dávek či nalezení práce v šedé ekonomice nebo využití nebankovních půjček na uspokojení základních životních potřeb.

Na společnost v dnešní době, často masivně působí mnoho dezinformačních zpráv či předsudků a stereotypů, které jsou každý den vysílány do společnosti prostřednictvím médií. Chudoba je v některých médiích spojována s negativním hodnocením mimo jiné i jednotlivé sociální skupiny lidí, etnické menšiny a chudí lidé obecně. Tyto výroky mohou ve společnosti zakořenit či ještě více posílit již zažitá názory, předsudky a stereotypy. V důsledku pravidelných masáží ze stran médií těmito tématy společnost segreguje chudé a dochází k jejich vyloučení na „okraj společnosti“, ze kterého je nelehký, pro někoho zcela nemožný, návrat do „centra dění“ společnosti.

1.4 Sociální vyloučení a chudoba

Sociální vyloučení je spojováno bezprostředně s chudobou, a naopak chudoba je společensky spojována se sociálním vyloučením. Tyto pojmy se do určité míry podmiňují, nicméně nejsou si navzájem podmíněny. Chudoba je např. vnímána jako

jedena z možných příčin sociálního vyloučení, není ale podmínkou tohoto vyloučení. (Percy-Smith, 2000)

Sociálně vyloučení jedinci bývají chápáni jako občané společnosti, kteří z důvodů, které nemají pod kontrolou, nemohou participovat na obvyklých aktivitách, k nimž by je jejich občanství opravňovalo, a na něž aspirují (Burchardt, Le Grand, Piachaud, 1999). Mareš a Sirovátka (2008) sociální vyloučení popisují jako proces, během kterého je člověk zbaven práv, ale i povinností, která jsou spojována s jeho participací ve společnosti. Cousin (1999) definuje sociální vyloučení, jako stav způsobený nedostatečným vybavením občanskými právy, a i nerovnostmi ve statusu občanství.

Keller (2010, str. 170) uvádí, že „*Mechanismus sociálního vyloučení vyplývá přímo z logiky fungování postindustriální společnosti. Tato společnost znejišťuje práci a zhoršuje situaci zaměstnanců ve snaze kompenzovat snížené tempo růstu produktivity a zaručit i při tomto nižším tempu vyšší nárůst příjmů majitelů, akcionářů a horních pater řídicích pracovníků na úkor všech ostatních.*“ Z čehož lze chápat, že sociální vyloučení je přirozený jev každého postindustriálního státu. Přesto s tímto jevem nejsme prozatím schopni přímo pracovat a ovlivňovat ho v pozitivním slova smyslu. Sociální vyloučení lze chápat jako proces, ve kterém je člověku, skupině nebo komunitě znesnadněn či zamezen přístup ke zdrojům, příležitostem či pozicím, díky kterým je možné zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti. (www.epolis.cz)

V současnosti v evropských společnostech je jev sociální exkluze otázka porušování občanských práv. Sociální vyloučení je chápáno jako společenský problém, který vyžaduje řešení skrze veřejné politiky. Sociální vyloučení skupiny či komunity v dnešní podobě nechrání společenství před rozvratem. Naopak je to příčina rozvratu dnešní společnosti. (Toušek, Walach a spol., 2018)

Sociálně vyloučené lokality u nás vznikaly a nadále vznikají například v důsledku restituce domů, privatizace bytového fondu ale jednak koncentrací osob, které jsou ohroženy sociálním vyloučením na jednom určitém území nebo v důsledku charakteristiky daného území (špatná dostupnost, chybějící služby či nedostatečná kvalita bydlení). (Jára, 2006) Prostor, ve kterém žije více, jak 20 sociálně vyloučených lidí je v České republice označován jako sociálně vyloučená lokalita. Tyto lokality

jsou spojovány s patologickými jevy, jako je kuplířství, krádeže a ostatní drobná trestná činnost. Mezi znaky, které jsou pro sociálně vyloučenou lokalitu typické je např. nízký příjem, nižší míra vzdělání, špatný zdravotní stav, prostorové vyloučení a v neposlední řadě obchod s chudobou. (Čada, 2015)

Život v sociálně vyloučené lokalitě s sebou totiž nese mnoho dopadů, které člověku neusnadňují či zcela znemožňují návrat do většinové společnosti. Sociální vyloučení může být jak důsledkem či dopadem chudoby, tak i její příčinou.

Shrnutí

Definice chudoby není jednotná, je ovlivněna časem a společenským uspořádáním, ve kterém byla definice stanovena. Chudobu ovlivňuje mnoho různých faktorů, mezi něž patří příčiny a dopady chudoby, které nejsou zcela oddělené a vzájemně se v některých případech podmiňují. Nelze označit jednu příčinu chudoby, ani, že život v chudobě je pouze v důsledku jednání jedince. Konkrétních příčin je nespočet lze je rozdělit na úroveň jedince, společnosti či ekonomicko-politického uspořádání státu. Míra dopadů chudoby v České republice je odlišná od dopadů chudoby v rozvojových zemích. Přesto dopady chudoby zasahují do celého spektra života člověka.

V rámci výzkumného šetření bude v této kapitole cíleno na koncept chudoby v regionu. A možné příčiny a dopady chudoby očima terénních pracovníků.

2 Terénní sociální práce

Mezi možné nástroje ke zvládnutí chudoby může být sociální práce zasahujících nejen na úrovni jedinců, ale i na úrovni systému sociálního bydlení a řešení dalších krizových životních situací. (Mareš, 2006)

Terénní sociální práce je forma sociální práce s jednotlivcem či skupinou lidí, kterou sociální pracovník vykonává v přirozeném prostředí těchto lidí. Tato forma pomoci je využívána hlavně tam, kde je běžná pomoc nedostupná, odmítaná či jen není známá. Terénní sociální práce je činnost zaměřená hlavně na lidi žijící určitým rizikovým způsobem života, také na nositele patologického chování či na osoby v akutní krizové situaci nebo osoby v sociální nouzi. Matoušek (2003, str. 169) definuje sociální práci „jako specifickou vyhledávací, mobilní terénní sociální práci, jež zahrnuje nízkoprahovou nabídku pomoci, a to osobám, u kterých se předpokládá, že sociální pomoc potřebují, a přesto nejsou v kontaktu s jinou institucí“.

Terénní sociální práce je známá i pod pojmy jako je kontaktní práce či streetwork, což v doslovném překladu znamená práce na ulici. „*Ulice v tomto případě není myšlena, jako samotná pozemní komunikace, nýbrž jakékoli otevřené neinstitucionalizované prostředí, a to zastřešené i nezastřešené.*“ (Bednářová, Pelech, 2003) Terénní sociální práce jako obecnější pojem zahrnuje mimo kontaktování osob v místě, kde pobývají i asistentskou službu v terénu, kdy terénní pracovník dochází za klienty do domácností. A. Elich (In Matoušek, 2003) vnímá sociální práci jako navštěvující sociální práci, jež nečeká, až se na ni někdo obrátí s potřebou, ale která se sama nabízí v místech, kde vznikají sociální konflikty.

Mezi základní cíle terénní sociální práce patří: (Nedělníková, 2007)

- sociální začleňování,
- prevence sociálně rizikových jevů,
- prevenci sociálního vyloučení a jeho prohlubování, mírnění negativních dopadů a rizik životních situací klientů, včetně jejich dopadu na společnost,
- zmírňování nerovností, včetně nerovného přístupu ke službám, vzdělávání, bydlení atd.,
- pomoc klientům získávat/upevňovat sociální kompetence,
- předávání informací.

Terénní sociální práce se od dalších forem sociální práce odlišuje především tím, že terénní pracovník vyhledává potenciální klienty aktivně v jejich přirozeném prostředí, kde poté probíhají společná setkání. (Nedělníková, 2007)

Základními principy terénních sociálních služeb jsou: (Nedělníková, 2007)

- zplnomocňování klientů,
- dodržování práv klientů,
- práce v přirozeném prostředí klientů,
- kontinuita a návaznost služeb,
- princip nízkoprahovosti.

Princip nízkoprahovosti znamená, že služba je pro klienta snadno dostupná. Klient nepotřebuje žádné doporučení či potvrzení, pro to, aby se stal klientem takovéto služby. Klientovi je služba poskytována bezplatně, a pokud bude klient chtít, může zůstat anonymní. Klient s terénním pracovníkem spolupracuje na bázi dobrovolnosti.

Jak již bylo nastíněno, cílovou skupinou terénních sociálních služeb jsou lidé, kteří nejsou schopni či ochotni sami vyhledat vhodné služby. Důvodů, proč tohoto nejsou schopni, může být mnoho, patří mezi ně, např. neví, že služba existuje, v blízkém okolí není pomoc k dispozici, nemají důvěru k institucím, mohou se domnívat, že jejich rozsáhlé problémy jsou neřešitelné atd. (Nedělníková, 2007)

2.1 Vývoj terénní sociální práce v České republice

V období 90 let 20 století docházelo k tabuizování sociálních problémů, a proto se sociální politika dostala do pozadí. Sociální školství bylo velice omezené, téměř zrušené. Dle Bednářové a Pelecha (2003) získávala sociální práce v České republice v tomto období administrativní charakter, což bylo v rozporu s tehdejší světovým vývojem a trendem.

Příval nových myšlenek a rozvoj různých oborů byl ztížen, v některých případech úplně znemožněn, díky socialistickému režimu, který panoval nejen v České republice, ale i v dalších Evropských zemích na východě. Terénní práce se proto začala šířit v České republice až po pádu totalitní vlády. (Matoušek, 2003)

Po revoluci v roce 1989 Česká společnost proměnila svoji hodnotovou orientaci díky změnám, které nastaly v politické, ekonomické a sociální sféře. Někteří lidé, nebyli schopni se v nových podmínkách orientovat, což způsobilo vzrůst

kriminality, prohlubující sociální problémy a mezi mladistvými se zvýšila prostituce, brutalita či počet drogově závislých.

V České republice bylo zapotřebí věnovat těmto jevům patřičnou pozornost a zaměřit se na ně koncepčně. „*Při nastavování vhodných nových metod sociální práce vycházeli ze skutečnosti, že je lepší a levnější nežádoucím jevům předcházet než napravovat škody.*“ (Matoušek, 2003, str. 172)

V roce 1993 vznikl Program sociální prevence, který ustanovil funkci sociálního asistenta. Jednalo se o úředníka, který pracoval s cílovou skupinou v jejím přirozeném prostředí. Současně se terénní forma sociální práce rozšířila do nestátních organizací, které cílily především na lidi provozující prostituci, mládež nebo drogově závislé či lidé bez domova. Terénní práce neboli streetwork získal nezastupitelné postavení ve státní sféře, samosprávě i v nestátních organizacích. (Matoušek, 2003)

Roku 1997 byla založena profesní organizace Česká asociace streetwork, který sdružuje odborníky v oblasti terénní sociální práce a pomáhá k rozšiřování a zvyšování kvality práce. (www.streetwork.cz)

Nestátní organizace se z velké části inspirovaly zkušenostmi ze západní Evropy, kde k rozvoji terénní práce došlo poněkud dříve. Mezi první organizace, které začaly poskytovat sociální práci na ulici, byla např. Rozkoš bez rizika, Sananim či Drop In. Tyto organizace se zaměřují především na bezdomovce, drogově závislé či lidé provozující prostituci a další. Po roce 1998 se terénní sociální pracovníci zaměřují i na další cílovou skupinu, a to jsou lidé sociálně vyloučení. K tomuto vývoji došlo hlavně díky společnosti Člověk v tísni, která začala realizovat projekt Terénní sociální práce v sociálně vyloučených romských komunitách. Následoval i program Podpora terénní sociální práce v sociálně vyloučených romských komunitách, kterou zajišťovala Rada vlády České republiky. (Kotýnková, 2007)

Všechny tyto počiny vedly k velkým změnám v oblasti sociální práce, která se během několika let rozvinula natolik, že sociální práce „na ulici“ se stala jednou z forem poskytování sociální práce dle zákona 1008/2006 Sb., o sociálních službách.

2.2 Legislativní rámec terénní sociální práce

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen zákon), „*upravuje podmínky poskytování podpory a pomoci lidem v nepříznivé sociální situaci, prostřednictvím sociálních služeb.*“

Terénní sociální práci dle zákona může poskytovat sociální služba, kterou se rozumí: „*činnost či soubor činností zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.*“ (zákon č. 108/2006 Sb.)

Zákonem jsou stanovené 3 druhy služeb:

1. služby poradenství,
2. služby sociální péče,
3. služby sociální prevence.

Sociální služby mohou poskytovat své služby klientům v různých formách, a to buď ambulantně, terénně či pobytově. Terénní sociální práce je logicky poskytována formou terénní, konkrétně se jedná o službu terénní programy. (zákon č. 108/2006 Sb.)

§ 69 terénní programy definuje takto: „*jsou to terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života či jsou tímto způsobem života ohroženy. Cílem služby je vyhledávat určenou cílovou skupinu a minimalizovat rizika způsobu jejich života. Služba může být osobám poskytována anonymně.*“ Tento paragraf, také stanovuje, komu jsou služby terénní programy určeny, patří mezi ně: „*problémové skupiny osob, uživatelé návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách a jiné sociálně ohrožené skupiny.*“

Zákon u každé ze služeb uvádí i základní činnosti, které musí klientům poskytovat. Samotné základní činnosti jsou rozpracovány do jednotlivých úkonů, které upravuje prováděcí vyhláška 505/2006 Sb.

Sociální pracovníci či pracovníci v sociálních službách mohou poskytovat klientům základní činnosti, které stanovuje zákon a posléze prováděcí vyhláška 505/2006 Sb.

Pro výkon sociální práce musí osoba splňovat určité kvalifikační a další předpoklady, jako je bezúhonnost, svéprávnost a zdravotní způsobilost. Zákon v § 109 uvádí, že: „*Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy*

včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.“

Pracovník v sociálních službách dle §116 zákona vykonává: *„pod dohledem sociálního pracovníka činnosti při základním sociálním poradenství, depistážní činnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, činnosti při zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, činnosti při poskytování pomoci při uplatňování práv a oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“*

Jak sociální pracovník, tak pracovník v sociálních službách má povinnost se dále vzdělávat, a díky tomu tak upevňovat, zvyšovat či rozšiřovat svoji kvalifikaci.

Terénní pracovník se musí řídit Etickým kodexem sociálního pracovníka České republiky. Tento dokument stanovuje základní hodnoty, které musí každý pracovník při výkonu sociální práce dodržovat. Rozpracovaná jsou i etická dilemata a etická zodpovědnost pracovníka, a to ve v 5 rovinách – ke klientovi, k zaměstnavateli, ke kolegům, k profesi a odbornosti a ke společnosti. (Etický kodex společnosti sociálních pracovníků)

2.3 Výhody a nevýhody terénní sociální práce

Nespornou výhodou této práce je kontakt s jednotlivcem, komunitou či rodinou v jejich přirozeném prostředí. Díky tomu může pracovník snáze získat důvěru klienta a navázat tak s klientem spolupráci, bez které je takřka nemožné efektivně zlepšit životní situaci zmíněných. Sociální pracovník se denně ocitá v místě, kde klient žije, proto může snáze poznat prostředí, ve kterém se klient ocitá – sociální pracovník tak vidí, v některých případech surovou realitu života klienta, což má nejvyšší vypovídající hodnotu o jeho životě. Pracovník při kontaktu s klientem v jeho přirozeném prostředí může zachytit problém pro klienta za včas, což vede k jeho snazšímu vyřešení. Další z výhod této práce je monitoring nebo samotné vyhledávání potenciálních klientů. Pracovník má díky monitoringu dokonalý přehled, co se událo v daných lokalitách a může oslovit ty, kteří nejsou schopni vyhledat pomoc sami. Pracovník může díky úzkému vztahu s klientem a nabyté důvěře proniknout do celé

komunity. Služby klientům jsou poskytovány bezplatně a mohou být i anonymní. (Černá, 2008).

Jednou z nevýhod terénní sociální práce je práce s velmi nemotivovanými klienty – když se pracovníkovi nezdaří klienta motivovat ke spolupráci, celá dobře smyšlená pomoc nebude dotažena do zdárného konce. Pracovník se pohybuje v přirozeném prostředí klientů většinou sám, nemá podporu v případě řešení krizových situací v komunitě. V přirozeném prostředí klientů je také pracovník více vystaven různým „nebezpečím“, jako mohou být nemoci, paraziti či kriminalita. Práce v terénu s sebou také nese logicky jedno velké úskalí – pracovník se pohybuje z velké části mimo zázemí, dochází ke klientům pěšky či využívá dopravní prostředky, a to za jakéhokoliv počasí. Kvůli mnoho problémovosti a náročnosti klientů či jejich množství je zvýšené riziko syndromu vyhoření pracovníka. (Černá, 2008)

Shrnutí

Terénní sociální práce je forma sociální práce, která je poskytována lidem v jejich přirozeném prostředí. Sociální práce v přirozeném prostředí je v České republice poměrně novou formou, poskytování sociálních služeb, která se začala vyvíjet po porevolučním období. Základním principem této práce je nízkoprahovost, nejen ve smyslu bezplatnosti ale i nastavených podmínek pro vstup do služby. Samotné výhody a nevýhody takto poskytované sociální práce jsou možnosti a limity, které sociální pracovníci mohou při práci v terénu pociťovat, na což je zaměřeno i výzkumné šetření.

3 Sociální síť

V posledních letech si pod tímto termínem většina lidí představí internetovou síť, konkrétní webovou stránku, ve které se lidé sdružují a komunikují různými způsoby. Pojem sociální síť či sociální záchranná síť v sociální politice ale představuje něco zcela odlišného. Je to síť jakékoliv sociální pomoci, která je ve státě vytvořena pro ochranu občanů před propadem na úplné dno. (Kotýnková, 2007)

3.1 Vývoj sociální záchranné sítě v ČR

Stavebním kamenem sociální sítě v České republice byla sociální reforma z roku 1990. Základem tehdejší sociální záchranné sítě bylo ustanovení dávkového systému v oblasti sociální péče, stanovení životního minima, zaměstnanosti, důchodů nebo způsobu valorizace dávek. S touto dobou jsou také spojeny III. pilíře sociálního zabezpečení v České republice. Jedním z pilířů je sociální pojištění, II. pilířem je státní sociální podpora a pilířem III. sociální pomoc. Tato reforma a ustanovení tohoto systému mělo za cíl předcházet propadu člověka do chudoby, a to v takových situacích, kdy např. přijde o zaměstnání, rodiče pečují o nezaopatřené dítě, mající nízký příjem apod.

Tyto výše popsané změny byly upraveny v zákonech č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti a v zákoně č. 463/1991 Sb., o životním minimu.

Do sociální sítě spadá i politika zaměstnanosti a opatření spojená s tímto odvětvím. V roce 2004 byl zákon z roku 1991 novelizován a v současné době se tato problematika řídí zákonem č. 435/2007 Sb., o zaměstnanosti.

Hlavním cílem této politiky je zabezpečit člověku právo na práci či zaměstnání, které nám zaručuje Listina základních práv a svobod. Mezi hlavní nástroje politiky zaměstnanosti patří aktivní a pasivní politika zaměstnanosti.

3.2 Současný stav sociální záchranné sítě

Sociální záchrannou síť definovala Kotýnková (2007) ve své publikaci jako „soubor sociálních práv garantovaných státem na ochranu domácností a jedinců proti předem definovaným rizikům příjmové nedostatečnosti a chudoby.“

V současné době systém sociálního zabezpečení stále představuje oně zmíněné tři pilíře. Během let došlo k aktualizaci a novelizaci některých právních předpisů a samozřejmě také k vývoji a valorizaci jednotlivých dávek.

U podmínek jednotlivých dávek a podpor jsou uváděny kurzívou příklady z vlastní praxe pro explicitní ukázkou, nastavených podmínek v praxi.

3.2.1 Sociální pojištění

Sociální pojištění neboli pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti upravuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Prostřednictvím tohoto pojistného jsou zajištěny prostředky na důchodové a nemocenské pojištění a na státní politiku zaměstnanosti.

Mezi poplatníky pojištění se řadí zaměstnavatelé a zaměstnanci v pracovním poměru či zaměstnaní na základně dohody o provedení práci (dále jen DPP) nebo dohody o pracovní činnosti (dále jen DPČ), pokud mají výdělků vyšší, než je stanoveno. U DPP činí tato částka 10.000,- /měsíc, u DPČ je to částka 2.500,- /měsíc a další viz. §3 odst. 1 písm. b zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Sociální pojištění je založené na mezigenerační solidaritě, tzn., že současná produktivní generace odvádí finance do státního rozpočtu, které jsou přerozděleny na výdaje pro ty, kteří se potýkají s určitou životní událostí. Mezigenerační solidarita je uplatňována např. v oblasti vyplácení důchodů. Jeřábek (2013, str. 18) popisuje solidaritu jako „*sjednucující faktor ve společnosti*“, „*chápal ji jako požadavek společnosti na individua a prostředek kontroly nad nimi*“. Solidarita je utvářena na základě: „*společně sdílených norem*“..., „*vzájemné funkcionální závislosti*“ ..., „*podobnosti nebo souhlasu*“ ..., „*společného jednání*“ ... (Jeřábek, 2013, str. 21)

V posledních desetiletích se financování v rámci mezigenerační solidarity stalo nedostačující. Populace v České republice stárne, což potvrzují i statistiky Českého statistického úřadu, který uvádí zvýšení průměrného věku obyvatelstva během 4 let ze 42 let na 42,6 let. (www.czso.cz) Produktivní jedinci, cca od 15 do 64 let, nejsou schopni odvést potřebný finanční obnos do státního rozpočtu, který je na druhé straně potřeba vyplatit lidem v důchodovém věku.

Oblast sociálního pojištění lze rozdělit na dvě hlavní části: důchodové pojištění a nemocenské pojištění.

Důchodové pojištění

Důchodový systém se řídí zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a zákonem č. 427/2011, o doplňkovém penzijním spoření. U důchodového pojištění hraje velkou roli účast člověka na pojištění je to jedna z podmínek nároku na výplatu důchodu. Výše důchodu má dvě složky základní výměru, která je pevně stanovena a procentní výměru, kterou ovlivňuje právě doba účasti na pojištění společně s výši výdělku člověka v této době. (www.mpsv.cz)

Druhy důchodů: (Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění)

- Starobní důchod
 - Smyslem této pomoci je zabezpečení člověka ve stáří. Podmínkou pro jeho výplatu je splnění několika podmínek, mezi ně patří např. důchodový věk, který stanovuje zákon o důchodovém pojištění, doba účasti na pojištění, pro rok 2020 je 35 let.
 - Základní výměra starobního důchodu je vypočítána z 10 % průměrné mzdy. Procentní výměra je ovlivněna více faktory, nejméně může být 770 Kč.
- Invalidní důchod
 - Invalidní důchod je pomoc pro lidi starší 18 let a mladší 65 let, kteří nemohou pracovat z důvodu špatného zdravotního stavu.
 - U tohoto důchodu je posuzován pokles pracovních schopností. Dle míry poklesu je člověku přiznána invalidita I., II. či III. stupně. Pro výplatu invalidního je stanovena podmínka doby účasti na pojistném, která je odstupňována podle let žadatele.
 - Výše výplaty důchodu se skládá ze základní výměry – 10 % průměrné mzdy a procentní výměry, která je ovlivněna stupněm invalidity člověka a zároveň jeho výdělky za dobu, kdy odváděl pojistné.

- Vdovský a vdovecký důchod
 - Tyto důchody náleží pozůstalému manželovi či manželce po splnění zákonem stanovených podmínek, jako je např. podmínka věku, či péče o nezaopatřené dítě.
 - Vdovský či vdovecký důchod ale není vyplácen každému pozůstalému manželovi či manželce. Podmínkou pro výplatu důchodu je potřeba, aby zemřelí měl vyplácený starobní či invalidní důchod, nebo ke dni úmrtí splnil podmínku doby účasti na pojištění pro invalidní důchod.

Výše tohoto důchodu je také rozdělena na základní a procentní výměru, která činí 50% výměry starobního či invalidního důchodu při invaliditu III. stupně.
- Sirotčí důchod
 - Tento typ důchodu slouží k zabezpečení nezaopatřených dětí v případě úmrtí rodiče či osoby pečující o dítě.
 - I zde musí být splněna podmínka, tak jako u vdovského nebo vdoveckého důchodu, a to výplata starobního či invalidního důchodu zemřelému, nebo potřebná doba účasti na pojištění pro nárok na invalidní důchod.
 - Výše sirotčího důchodu činí i zde základní a procentní výměra, která je stanovena na 40 % procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu třetího stupně.

Nemocenské pojištění

Nemocenské pojištění upravuje zákona 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Nemocenské pojištění v České republice je zřízeno pro to, aby člověk, který se dostane do určité situace, díky které není schopen vykonávat svoje zaměstnání, nezůstal zcela bez finančních prostředků. Mezi tyto situace patří např. dočasná pracovní neschopnost, těhotenství a mateřství, ošetřování člena rodiny apod. Ke každé z těchto situací je k dispozici možnost čerpat finance z nemocenského pojištění. Pro to, aby byla tato dávka vyplacena je nutné odvádět částku z příjmu na nemocenské pojištění. Tato povinnost vzniká v případě uzavření pracovního poměru. U práce na dohody mimo pracovní poměr jsou podmínky odvodu nemocenského pojištění

v případě, že si zaměstnanec u DPP vydělá více jak 10.000, -/měsíc, DPČ 2.500, -/měsíc.

Dávky nemocenského pojištění jsou vypláceny za kalendářní dny, částkou, kterou určuje denní vyměřovací základ (dále jen „DVZ“) daného člověka. DVZ představuje průměrnou částku, kterou si člověk vydělal za jeden den v určitém období.

Dávky nemocenského pojištění: (zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění)

- Nemocenská
 - Nemocenská náleží tomu, který je v dočasné pracovní neschopnosti, trvá-li tato neschopnost déle jak 14 dní. Dávka z nemocenského pojištění je vyplácena od 15. dne trvání neschopnosti (do té doby je hrazena částka nemocenského ze strany zaměstnavatele, a to od 1 dne dočasné pracovní neschopnosti).
 - Výše nemocenského se odvíjí od její délky, a to mezi 60-72 % DVZ daného člověka.
- Peněžité pomoci v mateřství
 - Tato dávka byla zřízena pro případy, kdy se zaměstnankyně stává budoucí matkou a v posledních měsících těhotenství již nemůže vykonávat své povolání. Pro výplatu této dávky je ale potřeba splnit podmínku 270 kalendářních dnů účasti na pojištění za poslední 2 roky.
 - Na tzv. mateřskou žena nastupujeme 6-8 týdnů před datem předpokládaného porodu. Doba, po kterou je peněžité pomoci v mateřství vyplácena, se odvíjí podle počtu živě narozených dětí, a to buď 28 týdnů či 37 týdnů.
 - Výše této dávky je 70 % DVZ.
- Otcovská
 - Otcovská je poměrně novou dávkou, která byla ustanovena v roce 2018. Slouží k tomu, aby byli otcové doma společně s matkou a potomkem při prvních dnech či týdnech po narození.
 - Podmínkou přiznání této dávky je účast na pojištění alespoň 3 měsíce před nástupem na otcovskou, na otcovskou musí otec nastoupit do 6 týdnů ode dne narození dítěte.

- Doba, po kterou může být otec na otcovské je 1 týden. Výše dávky činí 70 % denního vyměřovacího základu.
- Ošetřovné
 - Ošetřovné slouží pro překlenutí období, kdy zaměstnanec nechodí do zaměstnání z důvodu péče o dítě mladší 10 let, či člena domácnosti, který vyžaduje ošetřování jinou osobou.
 - Zaměstnanec může zůstat na ošetřovném 9 kalendářních dnů, pokud se jedná o osamělého zaměstnance, majícího v péči dítě povinného školní docházkou, tato doba činí 16 kalendářních dnů.
 - Výše ošetřovného je 60 % DVZ za kalendářní den.
- Dlouhodobé ošetřovné
 - I tato dávka slouží zaměstnancům, kteří pečují o spřízněné osoby, tak jako tomu bylo u dávky výše. Rozdíl mezi těmito dávkami je v širším okruhu osob, délce poskytování dávky a v případech, kdy o něho lze žádat.
 - Zaměstnanec může ošetřovat manžela, registrovaného partnera či osoby v příbuzenské linii, tuto linii konkrétně jmenuje zákon. Ošetřovat tyto osoby může v případě, že došlo k závažnému porušení zdraví, díky kterému byla nutná hospitalizace, která trvala alespoň 7 kalendářních dnů nebo při propuštění z hospitalizace do domácí péče a ošetřovaná osoba bude vyžadovat dlouhodobou péči, min po dobu 30 kalendářních dnů.
 - K tomu, aby mohl zaměstnanec nastoupit na dlouhodobé ošetřovné, musí se 4 měsíce před tímto nástupem účastnit na pojištění.
 - Nejdéle může zaměstnanec pečovat o ošetřovanou osobu 90 kalendářních dnů. Výše dávky je stanovena na 60 % DVZ za kalendářní den.
- Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství
 - Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství slouží těhotným zaměstnankyním, které nemohou z důvodu svého stavu vykonávat nadále svoji stávající práci, a z toho důvodu jsou převedeny na jinou práci. Výše uvedená dávka slouží v případě převedení na jinou práci nejen těhotným matkám, ale také matkám po porodu či kojícím ženám,

a to v případě, že jejich stávající práci není možné v jejich stavu vykonávat.

- Výše příspěvku je rozdíl mezi DVZ základem z nově přidělené práce a práce předcházející.

3.2.2 Sociální pomoc

Sociální pomoc v České republice představují sociální služby, které jsou upraveny především v zákoně 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen zákon) a ve vyhlášce 505/2006 Sb., provádějící zákon o sociálních službách.

Sociální služby definuje Matoušek (2007, s 11) jako: *„činnosti či soubory činností zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení“* „Sociální služby chrání občana tím, že v jeho prospěch něco konají“. (zákon č.108/2006)

Sociální služby jsou dle zákona rozděleny na:

- sociální poradenství,
- sociální péče,
- sociální prevence.

Každé z těchto odvětví se specializuje na jinou činnost pro různé cílové skupiny. Terénní sociální práce je službou sociální prevence, vykonávána je především v rámci služby terénní programy, které jsou upraveny v § 69 zákona.

Výše zmíněný zákon garantuje každému bezplatné sociální poradenství, určité množství služeb, které mají stanovené základní činnosti, které musí svých klientům poskytovat. Garantuje i to, že sociální služby budou vytvářet pro klienty bezpečné prostředí, poskytovat jim profesionální služby, které budou přizpůsobené potřebě každého z nich.

Zákon o sociálních službách upravuje mimo jiné i problematiku příspěvku na péči.

3.2.3 Pomoc v hmotné nouzi a státní sociální podpora

Pomoc v hmotné nouzi a státní sociální podpora jsou dva samostatné pilíře v dávkovém systému České republiky. Stojí ale na stejném konceptu, a tím je poskytnout finanční pomoc těm, kteří ji potřebují kvůli stávající životní situaci.

Státní sociální podpora

Státní sociální podporu upravuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Úřad práce je institucí, která spravuje žádosti o dávky státní sociální podpory a zároveň tyto dávky žadatelům vyplácí.

Státní sociální podpora je určena především pro rodiny s dětmi, které se ocitly v určité sociální situaci. Prostřednictvím těchto dávek se stát podílí na pokrytí nákladů spojených s výživou a ostatní základní potřeby rodin. (zákon č. 117/1995 Sb.)

Dávky státní sociální podpory: (zákon č. 117/1995 Sb.)

- Dávky jsou rozděleny na dávky závislé a nezávislé na výši příjmu. Mezi dávky závislé na výši příjmu patří přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a porodné. Dávkami nezávislými na příjmu jsou rodičovský příspěvek a pohřebné.

- Dávky mohou pobírat občané České republiky, které mají na území státu trvalý pobyt. V některých případech mohou dávky státní sociální podpory pobírat i občané cizích států, více specifikuje zákon.

- U dávek závislých na příjmu rodiny se příjem porovnává s životním minimem rodiny, který je násoben koeficientem 2,70. Pokud je příjem rodiny vyšší než takto vynásobené životní minimum rodiny, na dávky závislé na příjmu nevznikne nárok.: *částka životního minima u 4členné rodiny, která se skládá ze dvou dospělých, které mají jedno dítě do 6 let a druhé dítě do 15 let věku, činí 11 140,-. Po vynásobení koeficientem 2,70 dostaneme částku 30 078,-. Příjem této rodiny musí být nižší než 30 078,-, aby dosáhla na dávky státní sociální podpory závislé na příjmu. Pokud by oba rodiče v této rodině chodili do zaměstnání, jejich mzda by nemohla být ani ve výši minimální mzdy, která je od 1. 1. 2021 stanovena na 15 200,-.*

- **Přídavek na dítě**

- Nárok na tuto dávku má dítě, které se soustavně připravuje na budoucí povolání (dále jen nezaopatřené dítě), pokud příjem v jeho rodině není vyšší než životního minimum rodiny * koeficient 2,70.

- Výše přídavku na dítě je odvozena dle věku dítěte:

- do 6 let je to 500 Kč,
- do 15 let – 610 Kč,
- do 26 let 700 Kč.

- Přídavek na dítě náleží ve vyšší výši těm rodinám, jejichž člen, který byl posuzován do příjmu domácnosti, v daném období měl příjem např. z nemocenského pojištění, podpory v nezaměstnanosti či rodičovského příspěvku. Zvýšená výše příspěvku činí:
 - do 6 let – 800 Kč,
 - do 15 let – 910 Kč,
 - do 26 let – 1000 Kč.
- Příspěvek na bydlení
 - Dávka tohoto typu je určena pro ty, jejichž náklady na bydlení převyšují jejich příjmy násobené koeficientem 0,3. Nárok na dávku mají ti, kteří jsou v nájemním vztahu k bytu nebo jeho vlastníky.
 - Pro přiznání příspěvku na bydlení je potřeba mít rozepsané náklady na bydlení na jednotlivé položky, a to vždy za kalendářní čtvrtletí, které předchází kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém žádáte. Tzn. *Rodina žádá v měsíci listopad o příspěvek na bydlení – dokládat musí ale příjmy a náklady na bydlení za červenec, srpen a září. Problém nastává ve chvíli, kdy se rodina v listopadu nastěhuje do nového většího bytu, ve kterém má vyšší náklady na bydlení, než tomu bylo v předchozím bydlení. Přepočet dávky podle nákladů na bydlení v novém bydlení nastane až v období ledna následujícího roku. Z čeho má rodina hradit nové bydlení a udržet si ho?*
 - Výši příspěvku na bydlení ovlivňují normativní náklady na bydlení, což jsou přesně stanovené částky v zákoně podle počtu obyvatel obce, ve které žadatel bydlí. Částka, která je nakonec žadateli vyplacena je rozdíl mezi normativními náklady na bydlení a příjmem za rozhodné období, který se vynásobil koeficientem 0,3. V případě, že jsou ale náklady na bydlení nižší, než zákonem stanovené normativní náklady výše příspěvku činí rozdíl mezi skutečnými náklady na bydlení a rozhodným příjmem násobeným koeficientem 0,3.
- Rodičovský příspěvek
 - Rodičovský příspěvek náleží rodiči, který celodenně pečuje o nejmladší dítě v rodině, které je do 4 let věku. V současné době si dobu čerpání a výši do určité míry může stanovit sám rodič. Celkovou

částku, kterou může rodič vyčerpat, je 300 000 Kč a u vícero dětí je to 1,5násobek 300 000 Kč.

- V případě, že by chtěl rodič vyšší rodičovský příspěvek, než 10 000 Kč za měsíc je nutné, aby alespoň jeden z rodičů dítěte měl 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu vyšší než 10 000 Kč. Pokud je tento výpočet vyšší – může být rodičovský příspěvek vyšší než 10 000 Kč, nesmí ale přesáhnout samotný výpočet.

- Pokud se narodí vícero dětí, výše zmíněné částky se násobí 1,5.

- **Porodné**

- Jak lze již z názvu lze vyvodit, porodné náleží ženě za přivedení na svět prvního a druhého živého dítěte. Důležité je, aby příjem v rozhodném období nepřevýšil životní minimum rodiny násobeného koeficientem 2,70.

- Jde o jednorázovou dávku ve výši 13 000 Kč u prvorozeného a 10 000 Kč u druhorozeného dítěte.

- Porodné náleží i otci v případě úmrtí matky během porodu, či osobě, která převzala dítě do trvalé péče.

- **Pohřebné**

- Pohřebné je vyplaceno osobě, která připravila pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo osobě, která byla v den úmrtí rodiče nezaopatřeným dítětem.

- Pohřebné je jednorázová dávka, jejíž výše činí 5 000 Kč.

Pomoc v hmotné nouzi

Pomoc v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Tato pomoc, konkrétně dávky hmotné nouze jsou určeny pro lidi či rodiny, které nemají dostatečné prostředky na zajištění základních životních potřeb a zároveň nejsou schopni tyto příjmy navýšit.

Na dávky hmotné nouze má nárok pouze osoba, která splní některou z fakultativně stanovených podmínek v § 2 zákona č. 111/2006 Sb. osobou v hmotné nouzi. Mezi základní podmínky patří, že člověk, aby byl osobou v hmotné nouzi, musí mít po odečtení nákladů na bydlení, příjem nižší než částka na živobytí a musí být zaměstnán, vykonávat práci na DPČ alespoň 20 hodin týdně či evidován na úřadě práce. Výjimka zaměstnání, či evidence na úřadě práce se týká např. osob starších 68 let, poživatele starobního či invalidního důchodů ve třetím stupni či nezaopatřených

děti. Podmínka evidence na úřadu práce pro výplatu dávek hmotné nouze je v praxi komplikací těm, kteří nejsou v důchodovém věku, mají pokles zdravotního stavu, ale ne v takové míře, aby byli pobírateli invalidního důchodu. *Např. Muž 60 let, který dlouhodobě nadužíval alkohol a v důsledku toho se mu rozvinula epilepsie a mnoho jiných zdravotních problémů. Při evidenci na úřadu práce předkládá pracovníci úřadu posudek lékaře, ze kterého vyplývá, že by neměl vycházet z domu bez doprovodu natož, aby vykonával nějaké zaměstnání. Pracovnice logicky nechce takového uchazeče evidovat, bez evidence nemůže tento muž žádat o dávky hmotné nouze. Z čeho má tento muž uhradit nájemné na ubytovně, kterou si prozatím udržel jen díky dobrosrdečnosti přátel?*

Dávky hmotné nouze jsou upraveny tak, aby byli zvýhodněni ti, kteří se snaží svým přičiněním zlepšit finanční situaci, např. prodejem zbývajících majetku, nalezením finančně lépe ohodnoceného zaměstnání, vymáháním alimentů apod.

Částka na živobytí se může během pobírání dávek měnit právě podle toho, jak je člověk aktivní a jaké má možnosti. U některých osob, je ale tato částka pevně stanovena. Částka na živobytí se odvíjí od životního a existenčního minima.

Aktivita žadatele se posuzuje v různých aspektech. Jedním z nich je např. hodnocení možnosti uplatnění nároku na pohledávky, na první pohled je toto efektivní a spravedlivá věc, pro ty, kteří se aktivně snaží zvýšit svůj příjem. *Např. Kdy se jedná o matku samoživitelku, jejíž dítě nemá z ospravedlnitelného důvodu zapsaného otce v rodném listě. Z toho důvodu nedochází ani k hrazení výživného, které by zlepšilo finanční situaci matky a dítěte. Nabízená možnost či podmínka se stává nesmyslnou a limitující pro ty, kteří si zvolí nezapsat otce dítěte do rodného listu dítěte. Chtít či vyžadovat po matce, aby zapsala otce dítěte do rodného listu dítěte, díky čemuž bude moci uplatnit nárok na výživné či otce za nehrazení výživného žalovat, omezuje právo svobodné volby matky.*

U nezaopatřených dětí, poživatele starobního či invalidního důchodu ve III. stupni, osob starších 68 let je částka na živobytí rovná se životnímu minimu. Částka živobytí ve výši existenčního minima je stanovena u osob, se kterými byl v posledních 6 měsících ukončen pracovní vztah z důvodu hrubého porušení pracovní kázně, u lidí, kteří dluží na výživném alespoň 3měsíční částky výživného, u těch, kteří příspěvek na živobytí pobírají déle jak 6 měsíců.

Pro dávky hmotné nouze se zjišťuje příjem osoby, či osob, které žijí společně v domácnosti. Tento příjem je vždy zjišťován za měsíc, který předchází kalendářnímu měsíci, ve kterém si člověk o dávku žádá.

Velký problém nastává např. na ubytovnách, na kterých je ubytovaných více lidí na jednom pokoji. Ačkoliv se nejedná o jednu domácnost ve smyslu, společného hospodaření, sdíleného rozpočtu či domácích povinností. Pro tuto dávku a ostatní dávky hmotné nouze by měly být tyto osoby posuzovány jako společně posuzované osoby. Tzn. první ubytovaný na pokoji je např. člověk starší 60 let ve III. stupni invalidity ale bez vypláceného invalidního důchodu a příspěvkem na péči I. stupně. Jeho spolubydlící je pracující 35letý muž, jehož mzda činí cca 20 tis. čistého. Příjem těchto společně posuzovaných osob je cca 21 tis. a výdaje na ubytování 7 tis. Při takovémto posouzení se nejedná o osoby v hmotné nouzi. V tomto případě by první ubytovaný muž neměl nárok žádnou z dávek hmotné nouze, ačkoliv je prakticky bez jakéhokoliv příjmu a on sám je osobou v hmotné nouzi.

Dávky hmotné nouze: (zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi)

- Příspěvek na živobytí
 - Nárok na příspěvek na živobytí má osoba v hmotné nouzi, jejíž částka na živobytí je vyšší než její příjem.
 - Výše příspěvku je rozdíl mezi částkou na živobytí a příjmem daného člověka či domácnosti.
- Doplatek na bydlení
 - Pro to, aby člověk mohl získat doplatek na bydlení, je nutné, aby splnil podmínky nároku na příspěvek na živobytí či v případě, že příjem osoby sice přesáhl částku na živobytí, ale nepřesáhl její 1,3násobek.
 - Doplatek na bydlení je určen pro vlastníky bytu či těm, kteří byt využívají na základě smlouvy či jiného právního titulu.
 - Doplatek na bydlení je určen osobách, které žijí buď v bytu, která je zkolaudován a splňuje povahu bytu či v jiném obytném prostoru, který splňuje standardy kvality bydlení – tou je např. velikost pokoje.
 - U této dávky jsou posuzovány odůvodněné náklady na bydlení, což je částka nájemné, úhrady za služby, které jsou spojené s užíváním bytu, úhrada za prokázanou spotřebu energie.

- Výše doplatku je rozdíl mezi částkou odůvodněných nákladů na bydlení a příjmem osoby zvýšeného o vyplacený příspěvek na živobytí.

- *Bohužel i v dnešní době se nájemníci setkávají s neochotou majitelů nemovitostí, kteří buď nechtějí nájemníkům vystavit potvrzení o uhrazení nájemného či odmítají poskytnout rozpis záloh či roční vyúčtování. V takovýchto případech se do situace vkládá pracovnice úřadu práce a snaží se možnými prostředky majitele nemovitosti přimět k odpovědnosti. Díky výše popsané neochotě jsou následně lidé, kterých se to týká vyloučení z dávek hmotné nouze a přicházejí tak mnohdy o jediný stálý příjem.*

- **Mimořádná okamžitá pomoc**

- Mimořádná okamžitá pomoc je určena pro osoby, která se vlivem nepříznivé a mimořádné situace ocitla téměř či úplně bez prostředků, a to hlavně v takových případech, kdy je nutné pomoc poskytnout, co nejdříve po dané události.

- Dávku mimořádné okamžité pomoci je možné poskytnout osobě v hmotné nouzi ale i těm osobám, které v hmotné nouzi nejsou, a to v případě, kdy má člověk málo finančních prostředků, díky čemuž mu hrozí újma na zdraví či v případě, kdy osobu postihla mimořádná událost, které nemůže čelit vlastními silami, např. živelná pohroma, požár atd.

- Mimořádná okamžitá pomoc může být poskytnuta k úhradě nezbytného jednorázového výdaje, na uhrazení nákladů spojených s pořízením nezbytného zařízení, uhrazení nákladů, které vznikly v souvislosti se vzděláním dítěte.

- Zákon v tomto případě také pamatuje např. na osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody či lidé, kteří ukončili léčbu závislosti, nebo vycházející mládež z ústavní výchovy. I tyto osoby mají nárok na výplatu dávky mimořádné okamžité pomoci.

- Výše dávky je odvozena od životního a existenčního minima – u každé situace je zákonem stanovená výše, která může být člověku vyplacena za určitý rok. Např. u osoby propuštěné z výkonu trestu je to do výše 1000 Kč. Součet dávek za kalendářní rok nesmí být vyšší jak 4násobek životního minima.

- *Samotná dávka mimořádné okamžité pomoci je výjimečná oproti dávkám ostatním. Především v tom, že by měla být vyplacena bezprostředně po tom, co daný člověk zažádá. Bohužel, ne vždy se žadatel setká s ochotou pracovníků úřadu práce zabývat se žádostí bezodkladně a ctí lhůtu, kterou stanovuje správní řád. Tato lhůta je 30 dní. V těchto případech jedinečnost dávký mimořádné okamžité pomoci zcela vyprchá.*

Životní a existenční minimum

K určení nároku na některé z výše uvedených dávek slouží životní a existenční minimum člověka či společně posuzovaných osob. Tuto problematiku upravuje zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Životní a existenční minimum lze chápat jako dvě různé hranice minimálních příjmů člověka na měsíc. Přitom životní minimum je nejnižší společensky uznaná hranice příjmů, sloužící k zajištění výživy a dalších základních potřeb. Existenční minimum má oproti životnímu minimu ještě nižší hranice, a to hranice minimálních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb umožňující přežití člověka. (zákon č. 110/2006)

Pro rozhodování o nároku na vybrané dávky z dávek hmotné nouze či státní sociální podpory slouží obě tyto hranice. Hranice existenčního minima nesmí být nikdy použita u nezaopatřených dětí, poživatelů starobního důchodu, osoby starší 68 let či u osoby, která je invalidní ve III. stupni invalidity.

Tabulka 1 Částky životního minima

Životní minimum	Jednotlivec	I. osoba v domácnosti	II. a další osoba v domácnosti	Nezaopatřené dítě ve věku		
				do 6 let	6–15 let	15–26 let
Částka za měsíc	3 860 Kč	3 550 Kč	3 200 Kč	1 970 Kč	2 420 Kč	2 770 Kč

Zdroj: vlastní tvorba

U společně posuzovaných osob se tyto částky sčítají, podle osazení domácnosti. Např. jsou-li v domácnosti matka, otec a tři děti ve věku 4, 8 a 16 let. Životní minimum rodiny bude součtem částek 3 550 Kč + 3 200 Kč + 3 200 Kč +

1 970 Kč + 2 420 Kč + 2 770 Kč = 17 110 Kč. Životní minimum této rodiny je 17 110 Kč.

Existenční minimum je stanoveno ve výši 2 490 Kč.

Pro určení nároku na dávky se posuzuje výše životního minima spolu s tzv. započítatelným příjmem, což je čistý peněžní příjem jednotlivce či společně posuzovaných osob. Do započítatelného příjmu se přitom nepočítají některé dávky z hmotné nouze či státní sociální podpory a příspěvek na péči. Pro posouzení se od započítatelného příjmu ani neodečítají částky, které jsou jednotlivci exekučně strhávány z příjmu. *Tzn. příjem se pro posouzení nároku a posléze výše dávky uvádí ve výši před odečtením pohledávek. Tato podmínka, ač pro někoho spravedlivá je pro velkou míru lidí žijící v chudobě zatíženými exekucemi demotivující. Jejich snaha pracovat, většinou za minimální mzdu, jim po odečtení pohledávek nezajistí takový příjem, jako podpora zajištěná od státu.*

3.2.4 Státní politika zaměstnanosti

Hlavním cílem státní politiky zaměstnanosti je „*dosažení plné zaměstnanosti a ochrana proti nezaměstnanosti*“. (zákon č. 435/2004 Sb., §1) Samotné právo na zaměstnání patří mezi základní lidská práva (zákon č.1/1993 Sb.), které je dále rozvinuto právě díky politice zaměstnanosti, jejíž aktéři mohou zprostředkovávat zaměstnání a další služby s tím spojené.

Funkce politiky zaměstnanosti rozlišujeme na aktivní a pasivní politiku zaměstnanosti. „*Pasivní politika zaměstnanosti je hmotným zabezpečením uchazečů o zaměstnání formou podpory v nezaměstnanosti nebo zabezpečení těch, kteří se dostávají v důsledku nízkých příjmů do kategorie sociálně slabých. Zahrnuje také stimulaci předčasného odchodu do důchodu, případně stimulaci nižší zaměstnanosti žen. Výdaje na pasivní politiku zaměstnanosti mají charakter transferů.*“ (www.mpsv.cz)

Naopak aktivní politika zaměstnanosti představuje nástroje a opatření, které směřují k zajištěné nejvyšší možné úrovni zaměstnanosti. Mezi nástroje aktivní politiky např. patří rekvalifikace, veřejně prospěšné práce, investiční pobídky, společensky účelná pracovní místa či příspěvek na dopravu zaměstnanců. (zákon č. 435/2001)

Do systému sociálního zabezpečení tato politika spadá velice okrajově, nicméně v některých případech přímo ovlivňuje, zda žadatel bude mít nárok na některou z dávek sociálního systému či ne.

Jedná se o provázanost dávek hmotné nouze, a právě systémem zaměstnanosti. Pokud člověk není zaměstnán či registrován na odboru zaměstnanosti úřadu práce nebude mu vyplacen příspěvek na živobytí či doplatek na bydlení. Toto neplatí v případě, jedná-li se např. o nezaopatřené dítě, osobu starší 65 let či osobu ve III. stupni invalidity. (zákon č. 110/2006 Sb.)

3.3 Úskalí sociálního systému v České republice

I Česká republika, jakožto sociální stát, který zabezpečuje a usiluje o sociální a ekonomické zabezpečení svých občanů se potýká s novými trendy či vývojem ve společnosti, který právě sociální stát, posléze sociální systém přímo ovlivnily.

Ačkoliv prvotním záměrem je vždy blaho občanů našeho státu čemuž odpovídají i legislativní změny a novely. Nastavené změny nejsou ale vždy příznivé ke všem sociálním skupinám, kterých se týkají a nově nastavená pravidla se mohou pro některé cílové skupiny zdát jako nesmyslná, zneužitelná či nelogická. Během fungování sociálního systému se ve společnosti objevují určité jevy, na které se snaží vláda prostřednictvím novel či zpřísněním pravidel reagovat. Mezi takovýto jev patří např. sociálně vyloučené lokality, obchod s chudobou či dobrovolná nezaměstnanost.

Oblasti jednotlivých úskalí jsou doplněny příklady z vlastní praxe při práci s lidmi v chudobě – tento text je označen kurzívou.

Nedostatek chráněných dílen

Chráněné dílny jsou speciálně vytvořená pracovní místa, která cílí k začlenění osob se zdravotním znevýhodněním do pracovního života. Co do počtu je v České republice cca 93 chráněných dílen. V Královéhradeckém kraji je pouze 5 chráněných dílen, které nabízejí práci lidem se zdravotním znevýhodněním. (chranenedilnyozp.cz)

Nesetkáváme se ani tak s velkým nedostatkem chráněných dílen, tak jako s nedostatkem chráněných dílen, které splňují charakter chráněných. Nenabízejí vždy pracovní místa, jež jsou odpovídající pro osoby zdravotně znevýhodněné, co do zátěže a fyzické náročnosti. Není možné, aby chráněná dílna nabízela osobě zdravotně

znevýhodněná pracovní místa na směnné provozy či pracovní místa, kde dochází k nadměrné fyzické zátěži. Tyto pracovní místa, ačkoliv jsou vytvořena chráněnými dílnami, jsou pro osoby zdravotně znevýhodněné zcela nevhodné. Důsledkem takto nastavených podmínek je vyčlenění osob se zdravotním znevýhodněním z trhu práce, ačkoliv v jejich okolí je dostupná chráněná dílna, která nabízí pracovní místa.

Dlouhodobá a dobrovolná nezaměstnanost

Dobrovolná nezaměstnanost je trend, který je nejvíce rozšířen u dvou skupin společnosti. U těch, kteří mají dostatek finančních prostředků, nemusí hledat zaměstnání a nejsou ani v evidenci úřadu práce. Naopak druhou skupinou, která je nejčastěji dlouhodobě a z části i dobrovolně nezaměstnaná je část lidí ohrožených chudobou či sociálním vyloučením. Ano, je to paradox, lidé ohrožení chudobou mohou být dobrovolně nezaměstnaní. Jedná se o dobrovolnou nezaměstnanost v řádném pracovním vztahu dle zákona č. 435/2006Sb., o zaměstnanosti. Dobrovolná dlouhodobá nezaměstnanost je především u lidí, kteří jsou zatíženi mnohdy nejednou exekucí. Nejedná se povětšinou o to, že by lidé v chudobě zatíženi pohledávkami fakticky nechtěli pracovat, ale nepracují na řádně uzavřené pracovní smlouvy a mnohdy ani nejsou ani evidovány v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce. K zajištění dalších finančních prostředků využívají tzv. práci na černo, kterou definuje zákon č. 435/2004, jako nelegální práci, kterou „*nevykonává fyzická osoba při práci pro zaměstnavatele na základě pracovněprávního vztahu nebo jiné smlouvy*“. Důsledkem je, neodvádění plateb na pojistné sociálního zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, daňový únik či krácení plateb na zdravotním pojištění. (Jouza, www.ustavprava.cz, 2018)

Dlouhodobě v našem sociálním systému chybí funkční nástroj, který by motivoval tohoto člověka pracovat v běžném zaměstnaneckém poměru. Samozřejmě máme sociální pracovníky ať už na obcích či v neziskových organizacích, kteří pracují s motivací takovýchto klientů. Hlavním motivem je finanční zajištění. Jakékoliv snažení sociálních pracovníků nemůže tento motiv upozadit. Když uvedeme příklad: *zadlužený klient bez práce, který přijímá z dávek sociálního systému více finančních prostředků, než kdyby šel do práce, kde by mu byly exekuční srážky prováděny z platu. Pokud půjde tento klient pracovat – sníží se či se zcela zastaví výplata dávek, které měl ze sociálního systému. Jeho příjem po stržení exekucí ale klesne natolik, že není schopen uhradit nájemné a další výdaje na život. Pro klienta je důležité zabezpečit*

svoji rodinu a sebe proto zůstává jako pobíratel dávek, popřípadě si přivydělá nárazově zaměstnáním v šedé ekonomice. Pomyslná zátěž, kterou představují tito lidé pro sociální systém je v takovýchto případech neodstranitelná. Nemluvě o neumořených pohledávkách a exekucích. Z druhé strany, co mohou tito lidé dělat pro to, aby uhradili své pohledávky, jejichž výše enormně narůstá, byli ekonomicky aktivní a nežili pod či na hranici chudoby?

Obchod s chudobou

Problematika obchodu s chudobou je téma, které rezonuje společnostmi již několik let. Téma obchodu s chudobou či boj s chudobou je v posledních letech spíše propagandistické téma, které se využívá pro získávání voličů či příznivců politických stran. Samotná opatření a nástroje jsou ale tak mělká, že do hloubi samotné problematiky zasahují minimálně.

Obchod s chudobou je společenským problémem, který především postihuje lidi, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách ale i mimo ně. Samotný obchod s chudobou lze definovat jako přiživování majitelů na nájemnících, kteří jsou nuceni hradit neúměrně vysoké nájemné v porovnání s kvalitou bydlení. Není výjimkou, že za garsoniéru o velikosti cca 22 m² v krajském městě zaplatíte takovému to majiteli až 17 tis. na nájemném. Při velkém štěstí vás ubytuje právě ve zmiňované garsoniéře namísto bytu/pokoji, který je přestavěn ze sklepních prostor či garáže. Obchod s chudobou ale také může představovat poskytování vysoko úročených nebankovních půjček a poté vymáhání dluhů či poskytování práce na černo. Během let se ale pojem obchod s chudobou ustálil, a z velké části se používá v souvislosti s poskytováním ubytování/bydlení lidem či rodinám, kteří pobírají dávky na bydlení. (Kupka a spol., 2019)

Již několik let jsou vládou či jednotlivými ministry předkládány návrhy a opatření, které by měly s tímto trendem zatočit, zatím se tak ale nestalo. Jedním z hlavních problémů je právě nemožnost lidí ze sociálně vyloučených lokalit konkurovat na trhu s byty lidem, kteří žijí mimo tyto lokality. Majitelé nemovitostí jsou málokdy ochotni ubytovat romskou rodinu či matku samoživitelku s několika dětmi. Samotní obyvatelé sociálně vyloučených lokalit jsou povětšinou vděční jejich pronajímatelům, navzdory bytovým podmínkám. Díky nim mají střechu nad hlavou.

Sociální vyloučení a bezdoplatkové zóny

Samotné sociálně vyloučené lokality prošly nemalým vývojem. V roce 2006 bylo cca 310 takovýchto lokalit, které se z městských částí proměnily v početnější ale menší lokality v odlehlých obcích s malou infrastrukturou. Z analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR vyplývá, že počet sociálně vyloučených lokalit se díky jejich proměně téměř zdvojnásobil na cca 606 sociálně vyloučených lokalit. V těchto lokalitách došlo také k proměně obyvatel, jejichž většinu již tvoří Romové nýbrž chudí, často nezaměstnaní lidé. V lokalitách ale přibývají i senioři z majoritní společnosti. Mezi roky 2008 a 2015 byla také identifikován enormní nárůst lidí, kteří žijí na ubytovnách. Život na ubytovně již není privilegiem dospělých, nýbrž se stal běžným životem pro nezletilé děti a seniory. (Čada, 2015)

Již bylo zmíněno, že sociálně vyloučené lokality jsou mnohdy spojovány s obchodem s chudobou. Proto byly také snahy zákonodárců tyto negativní jevy, jakkoliv omezit či zcela odstranit. Jedním z takovýchto počinů jsou bezdoplatkové zóny. Za bezdoplatkovou zónu, je označen dům, ulice, čtvrť, ve které není možné z rozhodnutí obce vyplácet doplatek na bydlení. Bezdoplatkové zóny se zřizují na základě opatření obecné povahy danou obcí, ve kterém navrhuje místo, ulici, oblast, kde je zvýšený výskyt sociálně nežádoucích jevů. Obce mohou toto opatření obecné povahy vydat pouze v sociálně vyloučených lokalitách. Hlavním účelem tohoto opatření bylo zajistit, aby se do již vzniklých sociálně vyloučených lokalit nestěhovali noví lidé, díky čemuž by lokalita nadále rostla a zároveň, aby obchodníci s chudobou neparazitovali na státu. (zákon č. 111/2006 Sb.)

Prvním nezdarem bylo vyhlášení bezdoplatkové zóny na celá města, jako tomu bylo například v Kladně či Úpici. Kde se horliví zastupitelé města zaslíbili vyčištěním města od sociálně nepřizpůsobivých. (Plecháček, www.hradec.rozhlas.cz) Nicméně díky vydání bezdoplatkové zóny uvedli celé město jako sociálně vyloučenou lokalitu, což je nejen nesmyslné, ale zároveň proti předpisům, které opatření obecné povahy upravují. Tyto bezdoplatkové zóny byly během několika měsíců zrušeny. Druhým nezdarem bezdoplatkových zón je fakt, že nájemníci v takovýchto lokalitách mají s majiteli nájemní smlouvy z měsíce na měsíc. Ačkoliv se do města nepřistěhovali a žijí v něm několik let, doplatek na bydlení jim nebyl vyplacen, právě kvůli nové nájemní smlouvě. Někteří tak bez pomoci státu skončili jako lidé bez domova. (Malecký, www.hlidacipes.cz, 2020)

Zieglerová (2019) ve svém příspěvku uvedla „*Spekulantů s bydlením se však bezdoplatkové zóny nedotýkají, úbytek sociálně vyloučených lokalit v důsledku jejich vyhlášení se neprokázal. Postiženými tak zůstávají jen domácnosti v hmotné nouzi, kterým nezbyvá než své ubytování hradit z jiných zdrojů. Lékem na snížení výskytu negativních jevů spojených s bydlením nízkopříjmových je zavedení sociálního bydlení.*“

Valorizace dávek a důchodů versus spotřební ceny

Částka na živobytí a existenční minimum může vláda valorizovat, tak jako tomu je u důchodů, dle skutečného vývoje cen. Od roku 2012 došlo ke zvýšení těchto částek o 13,2 %, a to v dubnu roku 2020. Samotná cena potravin se meziročně zvýší cca o 6,3 procenta. Tento nepoměr je velice znatelný a valorizace samotných těchto hranic je v porovnání s vývojem cen nedostačující. (www.novinky.cz, 2020)

K tomuto úskalí se vztahuje i příklad níže:

Př. Muž, poživatel starobního důchodu ve výši 7 130 Kč, ze kterého je mu strhávána exekuce ve výši 980 Kč. Tento muž hradí nájemné na ubytovně, které činí 3 300 Kč. Pro jeho potřebu mu fyzický zbývá 2 850 Kč. Tato částka je snížena o 2 500 Kč, díky čemuž má zajištěné alespoň jedno teplé jídlo na den. (Sám si není schopen zajistit teplou stravu z důvodu zhoršeného zdravotního stavu.) Tomuto muži zbude 350 Kč na léky a zajištění stravy na zbytek dne, které nepokryje dovážka jednoho teplého jídla. Přestože by tento muž bez materiální pomoci sociálních pracovníků v podobě potravinového balíčku takřka hladověl, nárok na dávky hmotné nouze nemá z důvodu vyššího příjmu. Částka na živobytí pro tohoto muže je 3 860 Kč. Pro nárok na doplatek na bydlení by jeho příjem nemohl přesáhnout částku 5 018 Kč.

Z příkladu je patrný nedostatek příjmu, nicméně příjem tohoto muže není natolik nízký, aby dosahoval na dávky hmotné nouze. Dávky státní sociální podpory, konkrétně příspěvek na bydlení nemůže být vyplacen z důvodu charakteru bydlení. (Muž bydlí na ubytovně, je sám na pokoji nicméně sociální zařízení sdílí s ostatními na patře, stejně tak i kuchyňku). V těchto případech zaznívá otázka, jak u takového klienta ušetřit? Na čem? Volné prostředky, se kterými klient nakládá po uhrazení nájemného a exekuce, jsou 2 850 Kč. Z čehož hradí dovážku 1 teplého jídla na den, toto jídlo vyjde cca na 83 Kč. Což při porovnání se spotřebitelskými cenami hlavního jídla je nižší cca 30–50 Kč než v běžných restauračních zařízeních. Čili vyhledání

jiného levnějšího stravovacího zařízení nepřipadá v úvahu. Klient je tedy odkázán na jedno teplé jídlo denně a 350 Kč na léky a další výdaje, cesty k lékaři apod.

Máme v České republice možné nástroje, které by tomuto klientovi a lidem, kteří se nachází v podobné situaci, mohly pomoci? Či jsou tito lidé závislí na dobročinnosti lidí z jejich okolí nebo ochoty sociálních pracovníků, kteří je pravidelně zásobují materiální pomocí. Je reálně takovéto klienty/lidi zahrnovat materiální pomoci až do jejich smrti? Je toto cíl sociální práce a odraz sociálního státu?

Nemožnost dávek reagovat flexibilně na proměnlivou životní situaci lidí

Životní situace všech je velice proměnlivá, obzvláště u lidí žijících v chudobě toto platí dvojnásob. Jejich život se během pár dní, týdnů změní o 360 stupňů. Je to způsobeno nestabilním a nejistým bydlením, nestálými finančními prostředky a nahodilými možnostmi, které jsou jim nabízeny ze strany rodiny, známých apod.

Dávky na bydlení konkrétně příspěvek na bydlení není schopen na tyto změny reagovat. V kapitole 3.2.4 jsou zmíněny podmínky nároku na tuto dávku. Pro lepší představu uvedu příklad: *Rodina se přestěhuje do nového nájemního bytu, ve kterém bydlí od listopadu. Dříve rodina bydlela na ubytovně, kde hradila náklady na bydlení ve výši 10 tisíc. Za nový byt má hradit 15 tisíc s energiemi, což je o pět tisíc korun více než doposud. Rodina tento finanční obnos navíc nemá, a proto se dostává do větší finanční tísně. Podmínky nároku na příspěvek na bydlení tato rodina splňuje, ale příspěvek jim bude vyplacen až 4. měsíc po měsíci, kdy došlo ke změně. Protože rozhodný příjem a samotné náklady na bydlení pro uznání této dávky se uvádí až 3 kalendářní měsíce zpětně před kalendářním měsícem, kdy rodina zažádá. Pokud by rodina žádala v listopadu do jejich nákladů na bydlení by byla započítána částka 10 tisíc, ačkoliv již hradí o 5 tisíc více. Nárok na dávku, která bude při výpočtu výše počítat s aktuálními náklady na bydlení bude až v únoru následujícího roku. Rodina se díky tomuto dostává do větší finanční tísně – chybějící finance si obstarávají nebankovními půjčkami, půjčkami od známých. Tento problém nastává i u dalších změn životní situace lidí a rodin, které mají na příspěvek na bydlení nárok a ocitají se tak bez potřebné finanční pomoci či zcela bez prostředků. Díky čemuž se rodina dostává do začarovaného kruhu.*

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře stanoví podmínky jasně – Pro přiznání příspěvku na bydlení je potřeba mít rozepsané náklady na bydlení na

jednotlivé položky, a to vždy za kalendářní čtvrtletí, které předchází kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém žádáte. Podmínky, pro přiznání dávky, které nezohledňují změny příjmů či výdajů za jednotlivé měsíce nejsou schopné reagovat na životní změny u lidí, kteří pomoc potřebují tady a teď.

Flexibilněji na životní situaci reagují dávky hmotné nouze, u kterých je pro přiznání dávky posuzován příjem za měsíc, který předchází kalendářnímu měsíci, ve kterém si člověk o dávku žádá. (zákon č. 111/2006 Sb.)

Shrnutí

Kapitola obsahuje vývoj a základní členění sociálního systému a systému sociálního zabezpečení. Nastavení systému sociálního zabezpečení je pevně dané, vyvíjí se jednotlivé podmínky či se zvyšují částky. Nastíněny jsou i základní úskalí, se kterými se v praxi mohou pracovníci v terénu setkat a na které je při práci s lidmi v chudobě naráženo dlouhodobě.

Samotné výzkumné šetření je z velké části zaměřeno právě na vnímání sociálního systému terénními pracovníky. Jaké jsou při práci s klienty pro ně možnosti, co je limitující. Zda jsou uvedena úskalí, nedostatek chráněných dílen, bezdoplatkové zóny, dlouhodobá a dobrovolná nezaměstnanost vnímána i při práci s klienty či ne.

Výzkumná část práce

Hlavním výzkumným cílem je zkoumat problematiku chudoby v Královéhradeckém kraji očima terénních sociálních pracovníků a současně studium dokumentů, které ke své práci využívají.

Výzkumná část diplomové práce se skládá z více částí, a to kvalitativních rozhovorů s informanty a analýzou strategických dokumentů. Z hlediska omezení časových a prostorových není možné dělat takto široký výzkum celorepublikově, výzkumná část práce je územně cílena na Královéhradecký kraj. Pro výzkumné šetření jsem si zvolila kvalitativní výzkumnou metodu. Oslovila jsem 6 pracovníků, které pracují s lidmi v chudobě v terénu a udělala s nimi rozhovor. Oslovené pracovníce pracují s lidmi v chudobě na území Královéhradeckého kraje.

4 Hlavní cíl výzkumu a dílčí cíle

Hlavním cílem výzkumného šetření je zkoumat problematiku chudoby v Královéhradeckém kraji očima terénních sociálních pracovníků a současně studium dokumentů, které ke své práci využívají.

V rámci hlavního výzkumného cíle jsem si stanovila následující dílčí cíle:

DC1 Jaké jsou silné stránky očima pracovníků při práci s lidmi v chudobě?

DC2 Nalézt překážky, bariéry očima pracovníků k úspěšnému zvládnutí chudoby v regionu.

DC3 Formou studia dokumentů posoudit možnosti zvládnutí chudoby v regionu.

DC1 a DC2 jsou cíle vtahující se k I. části výzkumného šetření, a to ke kvalitativním rozhovorům. DC3 je stanoven k II. části výzkumného šetření k analýze strategických dokumentů, které se k problematice tematicky vztahují.

4.1 Metodologie kvalitativního výzkumu a technika sběru dat

Vzhledem k tématu a možnosti zjištění, co nejvíce konkretizovaných odpovědí jsem zvolila kvalitativní metodu sběru dat. „Cílem kvalitativního výzkumu je porozumět lidem a událostem v jejich životě. Kvalitativní výzkumníci, se soustředí spíše na subjektivní svět osob. Proto je nejlepším nástrojem zkoumání vlastní úsudek

a zkušenosti výzkumníka.“ (Gavora, 200, str. 148). Pod kvalitativním přístupem je možné si představit více odlišných postupů, díky kterým se snažíme porozumět zjišťovanému a zkoumanému sociálnímu problému. Kvalitativní přístup je nenumerné šetření a interpretace sociální reality. Tento přístup je jedinečný v tom, že pomáhá při porozumění zkoumaného problému a je postaven na práci s charakteristikami, které jsou neměřitelné. (Reichel, 2009)

Techniku sběru dat jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Což je *„určité schéma, které je pro tazatele závazné. Schéma obvykle specifikuje okruhy otázek, na které se budeme respondentů ptát. Možné je zaměřovat pořadí otázek, abychom tím maximalizovali výtěžnost interview.“* (Miovský, 2006, str. 159) Při této formě rozhovoru je důležité nechat si vysvětlit či objasnit odpovědi respondenta. *„Znamená to, že si necháváme například vysvětlit, jak danou věc myslí. Ověříme si, že jsme ji správně pochopili a interpretovali, klademe důraz na doplňující otázky a téma rozpracováváme do hloubky, do jaké je to užitečné vzhledem k cílům.“* (Miovský, 2006, str. 160)

4.2 Transformační tabulka

Transformační tabulka představuje přehlednou vizualizaci vztahů mezi dílčími cíli a tazatelskými otázkami. Dílčí cíle jedna a dva, které se vztahují ke kvalitativním rozhovorům. Ke každému z dílčích cílů jsou vytvořeny tazatelské otázky tak, aby byla zajištěna validita odpovědí.

Tabulka 2 Transformační tabulka

Hlavní cíl výzkumu	Výzkumné šetření	Dílčí cíle výzkumu	Tazatelské otázky
Hlavním cílem výzkumného šetření je zkoumat problematiku chudoby	Kvalitativní výzkum	Jaké jsou silné stránky očima pracovníků při práci s lidmi v chudobě	V čem je terénní sociální práce při práci s lidmi v chudobě jedinečná oproti ostatním formám sociální práce?
			Jak, podle Vašich zkušeností, lidé v chudobě vnímají sociálního pracovníka v jejich prostředí?
			Co v České republice představuje záchrannou sociální síť pro lidi v chudobě??
			V čem je systém sociálního zabezpečení flexibilní?

v Královéhradeckém kraji očima terénních sociálních pracovníků a současně studium dokumentů, které ke své práci využívají.		Řekněte odhadem, s kolika klienty řešíte témata spojená se sociálním zabezpečením v ČR.	
		Na kterou podporu od státu, dle Vašich zkušeností, mají možnost klienti v chudobě dosáhnout?	
		Které konkrétní změny v sociálním zabezpečení za posledních 5 let vnímáte pozitivně s ohledem na životní situaci klientů.	
		Pracujete s lidmi, kteří se potýkají s obchodem s chudobou?	
		Který nástroj systému sociálního zabezpečení by měl zamezit/či zamezuje obchodu s chudobou?	
	Nalézt překážky, bariéry očima pracovníků k úspěšnému zvládnutí chudoby v regionu.		Která z možných příčin chudoby je ve Vašem regionu podle Vašich poznatků nejčastější?
			Je mnoho dopadů chudoby na jednice/společnost apod. – se kterým dopadem/důsledkem se při práci s lidmi chudobě a sociálním vyloučením setkáváte nejvíce?
			Jsou Vaše možnosti práce s klientem omezeny, jelikož službu poskytujete v terénu? Pokud ano, v čem?
			V čem je systém sociálního zabezpečení rigidní?
			Které konkrétní změny v sociálním zabezpečení za posledních 5 let vnímáte negativně s ohledem na životní situaci klientů.
			S jakým úskalím při vyřizování dávek či důchodu s klientem se v terénu setkáváte?
			Co je podle Vás a podle Vašich zkušeností největší úskalí pro vyřízení dávek či důchodu ze systému sociálního zabezpečení?
			Jakým způsobem řešíte s klienty, fakt, že jsou „obětmi“ obchodu s chudobou?
			Jak zamezuje tento nástroj reálně obchodu s chudobou?

Zdroj: vlastní tvorba

4.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Výběr informantů výzkumu byl záměrný. Cíleno bylo na pracovníky, poskytující podporu lidem v chudobě a v terénu po dobu delší než jeden rok. O účast ve výzkumném šetření jsem požádala 3 pracovnice v sociálních službách a 3 sociální pracovnice, jež pracují v nestátní neziskové organizaci s lidmi v chudobě. Vzhledem k tomu, že skladbu informantů a informantek tvoří ženy, budou zmiňovány jako informantky.

Informantky výzkumu jsou sociální pracovnice a pracovníci v sociálních službách, kteří pracují s lidmi ohroženými chudobou či sociálním vyloučením v celém Královéhradeckém kraji. Tito pracovníci poskytují služby klientům v terénu (v jejich domácnostech a jiném přirozeném prostředí klienta).

Tabulka 3 Přehled informantek kvalitativního výzkumu

Informant	Délka praxe s cílovou skupinou	Místo působnosti
Informantka A	1,5	Hradecko, Trutnovsko
Informantka B	3,5	Jaroměřsko
Informantka C	5	Hradecko, Jičínsko
Informantka D	2,5	Hradecko, Dobrušsko
Informantka E	7	Jičínsko, Trutnovsko
Informantka F	1,5	Hradecko

Zdroj: vlastní tvorba

Délka práce s lidmi v chudobě se u informantek pohybuje od 1,5 roku do 7 let praxe. Zároveň každá z informantek působí v přiděleném regionu, který se ne vždy shoduje s ostatními regiony informantek, což může způsobovat různorodost odpovědí na jednotlivé otázky výzkumného rozhovoru.

4.4 Popis a průběh výzkumu

Před konáním samotného výzkumu jsem reflektovala jedno z možných etických úskalí výzkumného šetření. Jedním z úskalí tohoto výzkumu, může být fakt, že jsem s respondenty v nadřazeném pracovním vztahu. Abych předešla možnému tlaku plynoucího z pozice nadřazeného pracovního vztahu, první oslovení s žádostí účasti ve výzkumném šetření, a i následná komunikace ohledně výzkumu probíhala s pracovníci z osobní emailové adresy výzkumníka. Oslovení se dobrovolně rozhodovali, zda se výzkumného šetření zúčastní či ne. Vzhledem k záběru výzkumného šetření a samotných rozhovorů je minimální riziko zkreslení poskytnutých informací, vzhledem k tomuto úskalí.

Samotné rozhovory s respondenty probíhaly na přelomu dubna a května roku 2021. Dva rozhovory s respondenty probíhaly osobně, čtyři rozhovory probíhaly prostřednictvím setkání na platformě Skype či Google meet.

Na počátku rozhovoru jsem seznámila respondenty se základními oblastmi, na které jednotlivé otázky cílí. Délka rozhovoru nebyla nijak stanovena odvíjela se od odpovědi respondenta. Samotné rozhovory byly nahrávány a trvaly od 20 do 37 minut. K rozhovorům byl připraven seznam tazatelských otázek, celkem jich bylo 24, viz PŘÍLOHA A.

4.5 Zpracování dat

Rozhovory s informantkami byly s jejich souhlasem zaznamenávány na diktafon a poté přepsány do písemné podoby, viz PŘÍLOHA B. Transkripce rozhovorů byla doslovná. Následovalo vytištění přepsaných rozhovorů. Kvalitativní data z rozhovorů byla získávána díky použití prvků obsahové analýzy, jež slouží k analýze dokumentu se záměrem objasnit význam textu. Jednotlivá data byla zaznamenána do kategorií, které jsem si stanovila při tvorbě struktury rozhovoru.

Výzkumník lokalizuje témata v textu a přiřazuje k nim označení, díky kódování odhaluje určitá témata, která mají vztah k položeným výzkumným otázkám. (Hendl, 2005)

5 Analýza a interpretace dat z kvalitativních rozhovorů

Zjištěné poznatky z dat jsou interpretovány v rámci textu, který je doplněn přímou řečí informantek. Přímá řeč informantek je v textu označena kurzívou. Interpretovaná data jsou rozdělena do čtyř oblastí, podle struktury rozhovoru. Každá z oblastí představuje jednu z následujících podkapitol.

5.1 „Materiální chudoba“

Materiální chudoba je podle zjištěných dat chudobou, která převládá v celém Královéhradeckém kraji. Na tom se všechny informantky shodly. Projevuje se různě, *„na Hradecku je špatná bytová situace“* či *„na Náchodsku převládá problém se zadlužeností a lidé jsou ohroženi ztrátou bydlení“*.

Chudoba se v regionech Královéhradeckého kraje projevuje způsoby jako je *„nevyhovující bydlení“* či *„žítí z měsíce na měsíc“*. Lidé v chudobě mohou být i *„závislý na dávkách“* a v některých dnech *„nemají z čeho žít“*. Chudoba ovlivňuje člověka v různých oblastech života v různé míře. Nejcitelnější a také nejproblematičtější je v posledních letech oblast bydlení. Lidé v chudobě se *„potýkají s vysokým nájmem“*, *„pronajímatel jim dává opravdu krátké smlouvy, na jeden měsíc“*, *„jsou centralizováni na okraji města“*. Dle jedné z informantek je také problémem i to, že *„je nikdo nechce zaměstnat“*. Zaměstnavatelé čerpají z předešlé zkušenosti a *„klient nedostane tu šanci, vlastně ukázat, že je spolehlivý a pracovitý“*. Ve společnosti je *„nedostatek pracovních míst pro klienty“*, jedná se o nekvalifikované, zdravotně znevýhodněné lidi a *„společnost nenabízí klientům plnohodnotné zaměstnání, i když mají zájem a chtějí pracovat“*. Oproti tomu informantka působící ve službě 5 let nevidí problém v nedostatku práce *„ti, co chtějí pracovat, práci si najdou, i když je na černo“*. Problémem jsou dle ní *„dluhy“*, které klienta limitují při zaměstnání na pracovní smlouvu.

Příčiny chudoby jsou různorodé, sama jedna z informantek, která působí ve dvou regionech měla možnost tento fakt porovnat. Dle jejích zkušeností na Hradecku *„se už do chudých rodin narodí“* a dochází k tomu, že se *„opakujíc ty stereotypy“*. Na Trutnovsku má ta stejná informantka ale zkušenost, že *„je to následek nějaké životní situace“*, jako je úraz, rozvod, úmrtí či vše najednou.

Život v chudobě je pro člověka jiný než pro většinovou společnost. Vzhledem k této jinakosti žití dochází k tomu, že lidé „*jsou frustrováni*“, ztrácejí „*motivaci vůbec ten den nastartovat nějak jinak*“ a posunout se ve svém životě dál. Vymanit se z chudoby neusnadňují ani „*předsudky*“, které se nesou ve společnosti, „*nízké vzdělání*“ nebo „*špatný zdravotní stav*“. Výjimkou nejsou ani „*psychické problémy*“ či navazování vztahů, které by za běžných okolností nenavazovali, donutí je tomu nejen „*materiální strádání*“.

5.2 „Svoji situaci lidé neřeší, protože ji nemají kde řešit“

Ačkoliv se v průběhu několika let v České republice rozšiřuje sociální síť. Pro některé je tato pomoc stále nedostupná, ať už z důvodu místa, kde člověk žije - „*není tam občanská poradna*“ či z důvodu neznalosti dostupné sítě a málo informací. Tito lidé „*musí o těch službách vědět*“. „*Setkala jsem se s tím, že byli opravdu hodně překvapení, že je pracovník, který přichází za nimi do jejich prostředí*“, „*že jim chce opravdu někdo pomoci*“. Terénní sociální práce je založená na práci s klientky, pro které je spolupráce „*v přirozeném a bezpečném prostředí důležitá*“, „*když musí chodit na úřady, tak se tam necítí komfortně*“. Pracovníci při práci u klientů „*vidí, jak to je – ryze ze života*“. Řeší domluvené cíle ve spolupráci, ale i „*reagují na aktuální situaci v domácnosti*“, „*na to, co je aktuálně potřeba*“, „*face to face*“, „*tady a teď*“.

Při prvním kontaktu s klientem v jeho přirozeném prostředí většina informantek naráží např. na předsudky „*berou nás dohromady s úředníky*“ či jiné obavy. Přeci jen vstupují do „*jejich bezpečného prostoru*“, „*musíme odbourávat bariéry*“. „*Budování vztahu s klientem*“, „*respekt*“, „*důvěra*“ je pro všechny informantky nedílnou součástí práce s klientem. Ve chvíli, kdy dojde k „*navázání vztahu na důvěře*“ je pracovník vnímán jako ten „*kdo podává pomocnou ruku*“ ale i „*jako podpora, které se může svěřit v čem je potřeba*“. „*Důležité je, aby si povídali a té zkušenosti*“ potom je pracovník „*velice dobře*“ vnímán nejen u klienta ale v celé lokalitě.

Většina informantek „*vnímá jako slabinu*“ při práci v terénu „*technické možnosti*“, „*nemožnost vytisknout dokument*“ ve chvíli, kdy ho klient potřebuje okamžitě. „*Nepokrytí sítí*“, u některých klientů doma „*není možné telefonovat, hledat na internetu*“. Informantka B vnímá „*nižší motivaci a aktivitu klienta*“ především zpočátku spolupráce právě díky tomu, že „*jdeme za ním domů, a ne on za námi*“,

„aktivita je více na straně pracovníka“. Klient nemusí být v domluvenou hodinu doma „nezastihneme ho“ nebo žije v domácnosti s větším počtem členů „to překáží v nějakém klidu“. Informantka A se oproti svým kolegyním necítí být při práci v terénu „něčím omezena“. Toto si vysvětlují tak, že omezené technické možnosti, na kterých se většina informantek shodla, má informantka A nejvíce k dispozici technické zázemí – region, ve kterém působí je shodný s městem sídla organizace.

5.3 „Dobře provázaná pomoc od státu“

„Dobře provázaná pomoc od státu“, „fungující sociální odbory“ na obcích, „dávký hmotné nouze“, „sociální služby pracující s lidmi v chudobě“, „státní sociální podpora“ to vše, a nejen to by měla být podle informantek sociální síť pro lidi v chudobě. Pro informantku C do sociální sítě patří „paradoxně i ti pronajímatelé těch šilených budov“, díky nimž má mnoho lidí v chudobě možnost „složit hlavu pod střešou“ dodává informantka D.

Informantka D nevidí flexibilitu systému sociálního zabezpečení, „možná tak mimořádná okamžitá pomoc, z mého pohledu si ale myslím, že ne“. Mimořádná okamžitá pomoc a ostatní dávky hmotné nouze, jsou podle ostatních informantek „flexibilnější než dávky státní sociální podpory“, „reaguje jakž takž na sociální situaci“, „tyto dávky fungují“. Tato dávka zohledňuje „individuální posouzení“. Právě „individuální posouzení“ a „flexibilita“ se odvíjí od toho, zda pracovník úřadu práce „umí flexibilně pracovat s životní situací klienta“.

Dle získaných dat se domnívám, že samotnou tuhost systému sociálního zabezpečení představují striktně nastavená pravidla, která „nereagují na sociální situaci“, „jede se podle tabulek“, „není individuální přístup“. „Byrokracie spojená s pomocí“, které „klienti nerozumí“, což je „hodně stresující“. Celou situaci také komplikují přítomné „pracovníkovi předsudky“, pak „jde všechno hůře“.

Mimo „zvyšování částek důchodů“, a „navýšení existenčního a životního minima“ je pro informantky při práci s lidmi v chudobě pozitivní změna podmínky „trvalého bydliště u příspěvku na bydlení“. Lidé si sami mohou volit každé tři měsíce „délku rodičovského příspěvku“. Naopak komplikací při práci s lidmi v chudobě je zpřísnění pravidel dokládání „kompletních výpisů služeb od pronajímatele“, kteří nejsou ochotni toto poskytovat a „doplácí na to uživatel bytu“, kterému není dávka poskytnuta. Změny, které by informantky udělaly v systému sociálního zabezpečení,

nejsou nereálné či destabilizační pro již nastavený systém. Jedná se o, že „*snížení papírování*“, aby pronajímatelé „*měli povinnost dokládat potřebné dokumenty*“ nebo o „*slevu na autobus*“ v případě, že jede člověk v hmotné nouzi na zaměstnanost úřadu práce. Informantka B zmínila „*zákon o sociálním bydlení*“ a zacílení na „*aktivní politiku zaměstnanosti*“ či „*zvyšování vzdělanosti ve společnosti*“.

Informantky s cca $\frac{3}{4}$ svých klientů řeší otázky spojené se systémem sociálního zabezpečení. Všechny při své práci nejvíce narážejí na situace, kdy klient „*nemá všechny potřebné dokumenty*“, k přiznání dávky. „*Majitel jim nechce dát smlouvu*“, „*musí být ochotný doložit*“ doklady. Samotní „*klienti to nedokážou vymámit*“ od jakékoliv třetí osoby. Někteří klienti také bydlí „*na ubytovnách a bytech, které nejsou zkolaudované*“ nemají nájemní smlouvy, nemohou získat dávky na bydlení. Největším úskalím je „*nesrozumitelnost*“, „*dlouhá doba u vyřízení dávek hmotné nouze*“, „*neochota pronajímatelů*“ a „*doložení potřebných podkladů*“ k dávkám.

5.4 „Bojí se, že by dopadli ještě hůř“

Každá z informantek pracuje s klientem, který je zároveň obětí obchodu s chudobou. V terénu se setkávají s mnohými reakcemi klientů. Většinou to „*nechtějí řešit*“, jindy si ani „*neuvědomují, že jsou oběťmi*“. Velká část klientů tento fakt nechce řešit, „*bojí se, že by dopadli ještě hůř, ve chvíli, kdy by se ozvali a „skončili by na ulici*“. Ti, kteří si to uvědomují „*chtějí hledat jiné bydlení*“ jakékoliv. Hledají se vhodné „*městské byty*“, „*komerční nájmy*“. Sami informantky ale hledání jiného bydlení popisují občas jako „*bezvýchodnou situaci*“ a postup, který „*moc nefunguje*“. V některých případech informantky naráží na „*omezené možnosti*“, značná část klientů si tuto situaci „*řeší mezi sebou*“. Dvě informantky uvedly, že „*jsem ráda, že alespoň někde bydlí*“ či „*jsem ráda, že nějaké bydlení mají*“.

„*I úřady*“ ví, že se značná část lidí v chudobě stává zároveň oběťmi s chudobou, protože to jsou „*známé firmy, ti obchodníci*“. Vyplácení doplatku na bydlení „*podle metrů*“ by měl zmírňovat obchod s chudobou. Pronajímatelé „*si ty nájmy nasadí, ale není to tak extrémní*“. Opatření obecné povahy, se kterým se reálně ani jedna z pracovnic v terénu nesetkala podle nich obchodu s chudobou „*nezamezuje*“. Způsobuje to, že se „*lidé budou shromažďovat na místě, kde opatření není*“, což zapříčiní růst „*nových vyloučených lokalit*“. Informantka D upozornila na problém, že klienti mají „*smlouvy z měsíce na měsíc*“, když vyhlásí opatření obecné

povahy na jeho ulici „*nebude mít vyplácený doplatek na bydlení*“ z toho vyplývá „*nezaplatí nájemné*“ a jsou reálně ohroženi bezdomovectvím.

5.5 Výsledky zjištěných dat v rámci kvalitativních rozhovorů

V předchozích podkapitolách jsou interpretovány odpovědi respondentek, podle tematických oblastí, do kterých byly rozhovory strukturovány. V této kapitole jsou interpretována zjištěná výsledná data kvalitativních rozhovorů v rámci nastavených dílčích cílů.

U kvalitativních rozhovorů byly stanoveny dílčí cíle v rámci, kterých bylo úkolem zjistit:

DC1 Jaké jsou silné stránky očima pracovníků při práci s lidmi v chudobě?

DC2 Nalézt překážky, bariéry očima pracovníků k úspěšnému zvládnání chudoby v regionu.

DC1 Jaké jsou silné stránky očima pracovníků při práci s lidmi v chudobě?

Mezi silné stránky, které byly odhaleny v rámci rozhovorů s informantkami patří sociální práce postavená na poskytování pomoci „*v přirozeném prostředí klienta*“. Samotní klienti po navázání vztahu pracovníka vnímají „*velice pozitivně*“, když hovoří o své zkušenosti dále je pracovník vnímán „*pozitivně i v lokalitě*“.

Silnou stránkou je nepochybně i nastavená sociální síť, která je v hustěji obydlených městech silná. Systém sociálního zabezpečení nabízí „*různorodost sociálních událostí*“ a „*prostor posuzovat některé dávky individuálně*“. Lidé v chudobě nejsou primárně vyloučeni z nabízené pomoci od státu.

Do silných stránek dle informantek patří i vybrané změny, které se v sociálním systému udály, a to „*zvýšení částek životního a existenčního minima*“, „*zvýšení důchodů*“, zrušení podmínky trvalého pobytu k výplatě na příspěvku na bydlení. Vnímána byla i „*zvýšená flexibilita*“ během krizové situace Covid.

Existence terénní služby v kraji, díky které probíhá intenzivnější sociální práce s lidmi zasaženými obchodem s chudobou je základní kámen, na kterém se dají stavět další příležitosti a změny. Snahy o změny k tématu obchodu s chudobou jsou ze strany státu posléze MPSV viditelné – silnou stránkou je snaha o hledání změn, které by byly efektivní a spravedlivé pro lidi v chudobě.

DC2Nalézt překážky, bariéry očima pracovníků k úspěšnému zvládnání chudoby v regionu.

Chudoba má mnoho příčin, dle výzkumných zjištění je příčina „*opakující se vzorce chování*“ rodičů u jejich dětí tou největší bariérou napříč regiony v kraji. Chudoba může člověka ovlivnit v různých oblastech. Jedná se o materiální a sociální deprivaci, „*psychické problémy*“, „*špatný zdravotní stav*“, „*vzdělání*“. Lidé v chudobě se „*setkávají s předsudky*“ ve společnosti z čehož plyne „*frustrace*“ a další. Samotná „*společnost nenabízí klientům plnohodnotné zaměstnání, i když mají zájem a chtějí pracovat*“.

Terénní pracovníci nemají k dispozici větší „*technické zázemí*“, které je u některých klientů potřeba tady a teď, myšleno tiskárna, internet, počítač, ale i telefonický signál. Pracovníci pracují s tím, co jim nabízí prostředí daného klienta a základní vybavení v terénu.

V systému sociálního zabezpečení chybí prostor pro „*individuální přístup*“, který je při práci s lidmi stěžejní. Překážku při práci s lidmi v chudobě představuje „*zatěžující a složitá administrativa*“, kterou klienti nejsou vždy schopni pochopit. „*Závislost na ochotě pronajímatelů*“ či zaměstnavatelů doložit potřebné doklady k přiznání dávek je nepřekonatelnou bariérou.

Bariérou v oblasti bydlení je neprosazení zákona o sociálním bydlení, což předem „*omezuje možnosti pracovníků při práci*“ s klienty ohledně hledání nového bydlení.

Samotné opatření obecné povahy či změny ve výplatě doplatku na bydlení „*nezamezují obchodu s chudobou*“, díky kterým byly primárně prosazeny. Naopak vytvářejí další patologické jevy.

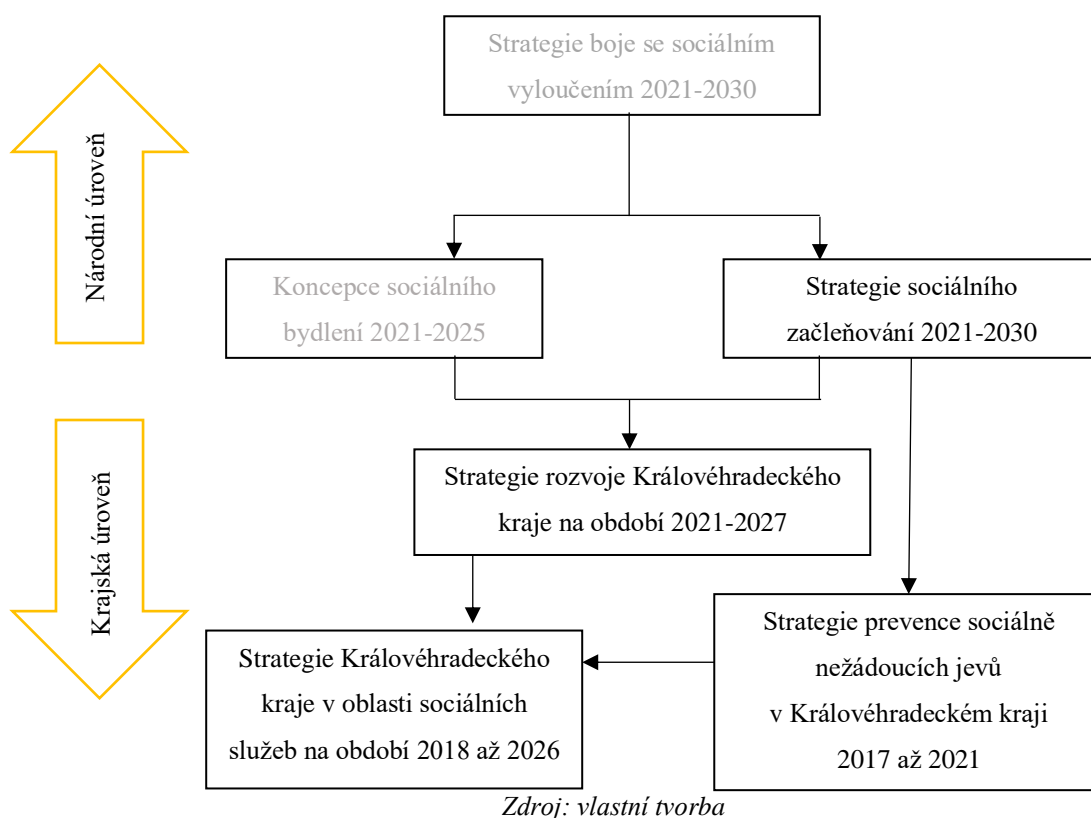
6 Analýza strategických dokumentů

Při analýze dokumentů jsem se nejprve zaměřila na výběr tematicky správných strategických dokumentů, které jsou v současné chvíli k dispozici.

Nabízely se dokumenty zaměřené na konkrétní sociálně patologické jevy, jako je bezdomovectví, či dokumenty zaměřené pouze na Romské etnikum. Zůstala jsem nicméně u obecných strategických dokumentů, které se zaměřují na sociální začleňování a patologické jevy obecně.

Pro snazší porozumění vztahů a vazeb mezi strategickými dokumenty je níže vytvořená vizualizace strategických dokumentů, dle jejich úrovně a návaznosti.

Obrázek 1 Vizualizace strategických dokumentů

Z předchozí vizualizace je patrné, se kterými dokumenty je v analýze pracováno. Strategický dokument Strategie boje se sociálním vyloučením 2021-2030 je ve vizualizaci zobrazen, nicméně s ním není pracováno. Ačkoliv by měl být platný od ledna tohoto roku, není nikde uveřejněn ani k nahlédnutí. K analýze se tedy nabízela starší verze této strategie, a to Strategie boje se sociálním vyloučením 2016-2020. Tento dokument jsem do analýzy nakonec nezařadila z důvodu sloučení Strategií boje

proti sociálnímu vyloučení se Strategií sociálního začleňování 2021-2030, kterou vypracovalo MPSV s odborem pro sociální začleňování Úřadu práce ČR.

Do vizualizace strategických dokumentů byla zařazena i Koncepce sociálního bydlení 2021-2025. Důvodem byl fakt, že strategické dokumenty na krajské úrovni jsou s touto koncepcí spjaty. Se samotnou koncepcí v této práci nebudu dále analyticky pracovat, vzhledem k tomu, že se vztahuje pouze k jedné z vybraných oblastí, které byly podrobeny analytickému zjišťování.

Pro analýzu strategických dokumentů byly stanoveny základní oblasti, které byly podrobeny zkoumání v každém z vizualizovaných strategických dokumentů. Vybrané oblasti se odvíjejí od zjištěných překážek a bariér při práci s lidmi v chudobě během kvalitativních rozhovorů s informantkami.

Těmito oblastmi jsou:

- rovné příležitosti,
- podpora sociálního začlenění,
- sociální práce a sociální služby,
- zaměstnání,
- podpora rodin,
- vzdělávání,
- bydlení,
- zdravotní stav,
- systém sociálního zabezpečení.

Vzhledem k množství oblastí a pro lepší přehlednost jsou jednotlivé strategické dokumenty a jejich konkrétní cíle či opatření znázorněny v tabulce na další straně. Pokud k dané oblasti nebyl nalezen ve strategickém dokumentu cíl či opatření, je buňka označena (-).

Tabulka 4 Přehled cílů/opatření strategických dokumentů k vybraným oblastem

Vybrané oblasti	Cíle/Opatření			
	Strategie sociálního začleňování 2021–2030	Strategie rozvoje Královéhradeckého kraje na období 2021-2027	Strategie prevence sociálně nežádoucích jevů v Královéhradeckém kraji 2017-2021	Strategie Královéhradeckého kraje v oblasti sociálních služeb 2018 až 2026
Rovné příležitosti	Zajisti rovný přístup sociálně vyloučeným nebo sociálním vyloučením ohrožených osob s různým typem znevýhodnění ke společenským zdrojům.	-	Veřejnost a představitelé samospráv získají relevantní informace o prioritních oblastech.	-
Podpora sociálního začlenění	Vytvořit funkční systémy sociálního začleňování na lokálních a regionálních úrovních v územích s největší koncentrací sociálně vyloučených lokalit a sociálním vyloučením ohrožených osob.	Sociální stabilita a soudržnost společnosti	Podpora programů zaměřených na poznávání široké veřejnosti a osob ze SVL navzájem.	Podpora sociálního začleňování osob bez domova a žijících v nestandardním nebo nejistém ubytování
Sociální práce a sociální služby	Zajistit dostatečně rozvinutý systém sociálních služeb pro potřeby osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených, reagující na jejich individuální potřeby v kontextu společenské zakázky.	Zajištění dostupných a kvalitních sociálních služeb a podpora aktivit směřujících k sociální integraci	Podpora stávajících a rozvoj dalších preventivních aktivit směřujících ke zlepšení situace v prioritních oblastech	Posílení dluhového a občanského poradenství
	Posílit nástroje pro poskytování podpory v přirozeném prostředí osob.			

Zaměstnání	Vytvářet podmínky pro vstup a udržení se na trhu práce pro osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené.	Začleňování znevýhodněných skupin na trh práce a jejich adaptace v regionu	-	Posílení spolupráce sociálních služeb a orgánů zaměstnanost
Podpora rodiny	Posílit ekonomickou stabilitu rodin a jejich samostatnost s důrazem na svobodu volby rodinné strategie, zejména v oblasti sladování profesního, rodinného a osobního života	Zajištění dostupných a kvalitních sociálních služeb a podpora aktivit směřujících k sociální integraci	Podpora fungující sítě kvalitních odborných služeb sociální prevence působících specificky v SVL jako jeden z nástrojů předcházení sociálního vyloučení a vzniku SVL.	Podpora rodiny v přirozeném sociálním prostředí
Vzdělávání	Cestou vzdělání omezovat ohrožení chudobou.	-	Podpora vzdělávacích aktivit zaměřených na Romy a osoby ze SVL v oblastech – finanční gramotnosti, dluhové problematiky, zdraví, zvyšování informovanosti rodičů o možnostech a přínosech předškolního vzdělávání a dle dalších aktuálních potřeb.	-
Bydlení	Zvyšovat dostupnost bydlení pro osoby ohrožené vyloučením z bydlení nebo po jeho ztrátě.	Podpora rozvoje dostupného a sociálního bydlení a navazujících služeb v kraji	Podpora rozvoje inovativních forem sociálního bydlení v obcích vedle systému sociálních služeb.	Podpořit obce při zpracovávání koncepcí sociálního bydlení v návaznosti na sociální služby
Zdravotní stav	Zvýšit zdravotní gramotnost v oblasti práv a povinností uplatňovaných v přístupu k primární zdravotní péči sociálně vyloučených osob, osob ohrožených sociálním vyloučením a osob jinak znevýhodněných.	Zajištění kvalitní péče o zdraví a zdravého životního stylu obyvatel	-	-
Systém sociálního zabezpečení	-	-	-	-

Zdroj: Vlastní tvorba

6.1 Výsledky analytického zkoumání dokumentů

Výsledky analytického zkoumání dokumentů bude prezentováno v souvislosti s DC3 Formou studia dokumentů posoudit možnosti zvládnání chudoby v regionu.

Na všechny překážky a bariéry krom jedné reagují alespoň dva strategické dokumenty, které nastavují vizi, cíl či konkrétní opatření a kroky, které se budou realizovat.

Oblasti, kterým se věnuje každý z vybraných strategických dokumentů jsou:

- podpora sociálního začlenění,
- sociální práce a sociální služby,
- podpora rodiny,
- bydlení.

V oblasti podpory sociálního začlenění je nastaven poměrně široký cíl, který zahrnuje jakékoliv menší skupiny a etnika. Zní takto: *„Vytvořit funkční systémy sociálního začleňování na lokálních a regionálních úrovních v územích s největší koncentrací sociálně vyloučených lokalit a sociálním vyloučením ohrožených osob.“* Další z dokumentů již v této oblasti pracují s užší cílovou skupinou, jako jsou např. osoby bez domova či v nejistých bytových podmínkách. Přímo strategie prevence sociálně nežádoucích jevů uvádí opatření, ve kterém je zmíněna *„Podpora programů zaměřených na poznávání široké veřejnosti a osob ze SVL navzájem“*.

Cílem v oblasti sociální práce a sociálních služeb je zajistit dostupné a kvalitní sociální služby. Toto zmiňuje každý ze strategických dokumentů. Strategie Královéhradeckého kraje v oblasti sociálních služeb 2018-2026 již konkrétně zmiňuje, mimo udržení stávající terénních služeb, *„posílení dluhového a občanského poradenství“*, které je v dostupné především ve větších obcích regionu.

Oblast podpory rodiny je ve strategických dokumentech upravena od posílení ekonomické stability rodiny až po práci s rodinou v přirozeném prostředí. Strategie rozvoje a Strategie prevence zmiňují sociální integraci či předcházení sociálního vyloučení, čemuž se má předcházet, díky sociálním službám.

„Zvyšovat dostupnost bydlení pro osoby ohrožené vyloučením z bydlení nebo po jeho ztrátě“ je dosti ambiciózním cílem, v porovnání s cíli na regionální/krajské

úrovni, které jsou postavené na podpoře rozvoje dostupného bydlení či podpoře obcí k sociálnímu bydlení.

Ostatní zkoumané oblasti:

- rovné příležitosti,
- zaměstnání,
- vzdělávání,
- zdravotní stav,
- systém sociálního zabezpečení.

Strategie sociálního začleňování 2021-2030 stanovila cíl, jehož výsledkem jsou rovné příležitosti lidí sociálně vyloučených či jinak vyloučených ze společnosti. Strategie prevence sociálně nežádoucích jevů oblast rovných příležitostí shrnula do opatření „*Veřejnost a představitelé samospráv získají relevantní informace o prioritních oblastech*“, díky čemuž by se mohlo zabránit v šíření předsudků a stereotypů. Jiný z dokumentů se této oblasti nevěnuje.

V oblasti zaměstnání jsou cíle různorodé od vytváření vhodných podmínek pro udržení na trhu práce přes začlenění znevýhodněných skupin na trh práce po posílení spolupráce mezi pracovníky služeb a orgánů zaměstnanosti. Z velkého a ideálního cíle „*vytváření vhodných pracovních podmínek*“ se v rámci strategických dokumentů zjednodušil na krok posílení spolupráce mezi státním a neziskovým sektorem.

Překážkou a v některých případech i bariérou v různých oblastech života je vzdělání člověka. Této oblasti se věnují pouze dva strategické dokumenty. Strategie pro sociální začleňování 2021-2030 stanovuje obecný cíl „*cestou vzdělání omezovat ohrožení chudobou*“. Druhý strategický dokument má cíl sice více specifikovaný nicméně je vztažen pouze na Romské etnikum či osoby v sociálně vyloučených lokalitách. Ostatní lidé v chudobě, kteří jsou negramotní či s nízkou úrovní vzdělání z tohoto cíle tzv. vypadávají.

Zdraví je jedno z nejdůležitějších komodit, kterému se ale většina lidí v chudobě netěší. Přesto se tomuto tématu věnuje pouze Strategie sociálního začleňování a Strategie rozvoje Královéhradeckého kraje. Jednou z bariér je neznalost, neinformovanost, na kterou cílí právě Strategie sociálního začleňování 2021-2030.

Poslední překážkou a bariérou je nastavený systém sociálního zabezpečení. Jeho složitá administrativa a žádosti, kterým lidé v chudobě nemusí vždy rozumět nebo i umiňována závislost nájemníku na ochotě pronajímatelů dodat potřebné dokumenty. Tomuto tématu či oblasti se nevěnuje ani jeden ze strategických dokumentů.

Z hlediska vyhodnocených překážek a bariér v těchto oblastech reaguje na všechny krom jedné Strategie sociálního začleňování 2021–2030. Strategie sociálního začleňování stanovuje základní cíle a vize, kterých má být v rámci těchto cílů dosaženo. Jednoznačně ale nestanovuje, kdo bude jednotlivé vize plnit a které kroky k tomu mají být využity. Jednotlivé cíle mají obecný popis změny jako např. u cíle Cestou vzdělávání omezovat ohrožení chudobou - *„Opatření budou směřovat k průběžnému monitoringu a vyhodnocení dopadů přijatých opatření ve vztahu ke vzdělanosti dětí z vyloučených lokalit a dětí jinak socioekonomicky znevýhodněných, a jejich aktualizaci na makroúrovni i na úrovni jednotlivých vzdělávacích drah. Součástí plnění cíle bude zavedení nástrojů prevence a řešení následků předčasných odchodů ze vzdělávání, standardizace systému celoživotního vzdělávání, aktivní podpora zapojení dětí ze znevýhodněného prostředí do zájmového vzdělávání či posilování povědomí o souvislostech chudoby a vzdělání.“* Ostatní strategické dokumenty již obsahují konkrétní kroky, které může podniknout kraj, obec, či nestátní neziskové organizace a jiné organizace. Tyto dokumenty jsou více praktické a cílené na konkrétní problém v daném regionu.

7 Shrnutí dosažených výsledků

Shrnutí dosažených výsledků dle předem stanovených dílčích cílů jsou interpretovány v rámci tabulky níže, která představuje SWOT analýzu, zjištěných dat v rámci výzkumného šetření, a to jak kvalitativních rozhovorů, tak analýzy dokumentů.

SWOT je zkratka s anglických slov: Strengths – silné stránky, Weaknesses – slabé stránky, Opportunities – příležitosti, Threats – hrozby. Je jednou z metod strategické analýzy výchozího stavu dané věci. Právě pro analýzu výchozího stavu se u této metody identifikují silné a slabé stránky a zjišťují se příležitosti a hrozby. (Grasseová, 2006)

SWOT analýza představuje silné, slabé stránky spolu s hrozbami a příležitostmi, které jsou výsledkem zjištěných dat a informací v rámci výzkumného šetření.

Tabulka 5 SWOT analýza na základě dosažených výsledků

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none">- sociální práce poskytována v přirozeném prostředí díky tomu je možnost podchytit mnohé problémy ještě, než se vyskytnou- pozitivní vnímání terénního pracovníka u klientů posléze v lokalitě- různorodost sociálních událostí v systému sociálního zabezpečení; prostor posuzovat mimořádnou okamžitou pomoc individuálně- stabilní systém sociálního zabezpečení; sociální služby pracující s cílovou skupinou; sociální pracovníci na obcích a další nestátní neziskové organizace	<ul style="list-style-type: none">- opakující se vzorce chování rodičů u jejich dětí- frustrace, psychické problémy, strádání po materiální, sociální a zdravotní stránce u lidí v chudobě- terénní pracovníci jsou omezeni v technickém zázemí, které nemají k vždy k ruce (tiskárna, počítač, internet)- chybí prostor pro individuální přístup v systému sociálního zabezpečení- lidé v chudobě jsou při podání žádosti o dávky závislí na ochotě pronajímatelů, popř. zaměstnavatelů dodat potřebné podklady

<ul style="list-style-type: none"> - systém sociálního zabezpečení a pomoci je nastaven tak, aby lidé v chudobě nebyli primárně vyloučení z nabízených možností pomoci - navyšování částek, podle kterých se určuje přiznání a výše dávky; flexibilita během krizové situace (COVID); zrušení podmínky trvalého pobytu k výplatě příspěvku na bydlení - probíhá sociální práce s lidmi zasaženými obchodu s chudobou a je podporována strategickými dokumenty - zacílení společnosti na téma obchod s chudobou - krajské strategické dokumenty reflektují silné a slabé stránky a podle toho stanovují konkrétní cíle a opatření - podpora a snaha o udržení směrem k fungujícím a kvalitním službám, které pracují s cílovou skupinou - rozšiřování sítě služeb podle potřeby v daných regionech 	<ul style="list-style-type: none"> - zatěžující a nesrozumitelná administrativa, která je pro lidi v chudobě s nižším vzděláním složitá - neprosazení zákona o sociálním bydlení, bezpoplatkové zóny, zpřísnění výplat dávek hmotné nouze - omezené možnosti pracovníků při práci s klientem ohledně hledání nového bydlení - strhávání exekucí z platu u dlouhodobě nezaměstnaných působí demotivačně - společnost nenabízí lidem v chudobě plnohodnotné a odpovídající zaměstnání - konkrétní cíle a opatření se vztahují ke skupinám obyvatel či jen k části bariéry neřeší daný problém celkově - neexistence sociálního bydlení ve velké části kraje - problematika boje obchodu s chudobou se stává populistickým hesle politických stran - Strategické dokumenty nereflektují: <ol style="list-style-type: none"> 1. zmírnění či omezení obchodu s chudobou 2. lidé v chudobě s nízkým vzděláním nerozumí žádostem, administrativa při podání žádosti je nesrozumitelná 3. závislost na ochotě pronajímatelů dodat podklady k dávkám na bydlení
--	---

Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> - snížení počtu administrativy při vyřízení dávek a využít čas na individuální práce s klientem - odstranit bariéru nesrozumitelnosti vytvořením jednoduchých jasných a srozumitelně prezentovaných žádostí o dávky - stanovit zákonnou povinnost pronajímateli, v případě nájmu a podnájmu, doložit doklady potřebné pro výplatu dávek na bydlení - v rámci výuky na základních školách cílit na děti žijící v chudobě a spolu se sociální prací je aktivizovat k dalšímu vzdělávání - pravidelně školit pracovníky institucí na témata rovný přístup a podpora sociálního začleňování - vytvoření a schválení zákona o sociálním bydlení - tvorba pracovních míst, které jsou určeny k upevnění pracovních návyků - pro účely určení výše dávek do příjmu člověka reflektovat část exekučních srážek 	<ul style="list-style-type: none"> - zvyšující se sociální segregace lidí v chudobě - rostoucí posílené předsudky společnosti vůči lidem v chudobě - rozdělení společnosti podle materiálního zajištění člověka - nastavené nástroje pro omezení obchodu s chudobou reálně vytvářejí další patologické jevy (nové lokality, bezdomovectví atd.) - obce nechtějí participovat na projektech sociálního bydlení - zhoršující se zdravotní stav a psychická kondice lidí v chudobě - lidé v chudobě s nižším vzděláním budou závislí na sociálních pracovnících, bez kterých nevyplní žádost o dávku - vzroste počet pronajímatelů, kteří nebudou ochotní dokládat dokumenty k žádostem o dávky na bydlení - rozrůstající se nemorální praktiky pronajímatelů – krátké nájemní smlouvy, vysoké nájemné atd. - lidé v chudobě se budou pohybovat nadále v šedé ekonomice – dluhy na zdravotním pojištění, - chybějící doba sociálního pojištění pro výplatu důchodu apod.

Zdroj: Vlastní tvorba

Závěr

Téma diplomové práce bylo zvoleno, jelikož s lidmi v chudobě, tedy s touto cílovou skupinou, pracuji. Při práci s těmito lidmi narážíme více než je snesitelné na různé překážky, které těmto lidem znesnadňují se z jejich životní situace vymanit, či jí o pouze o píd' zlepšit.

Teoretická část diplomové práce byla zaměřena na přiblížení problematiky chudoby ve společnosti a na to, jak tato životní situace může ovlivňovat život jedince. Popsána byla i terénní sociální práce – její vývoj, současná podoba terénní sociální práce spolu s legislativním ukotvením, výhody a nevýhody této formy poskytování. V neposlední řadě byla popsána sociální síť v České republice spolu s jednotlivými dávkami sociálního zabezpečení a jejich podmínkami. U většiny dávek byl uveden i konkrétní příklad z praxe, který explicitně ukazuje, jak nastavené podmínky fungují v praxi. Poslední část teoretické části diplomové práce se zabývá úskalím sociálního systému v České republice. Z této kapitoly vyplývá několik oblastí, kde se střetává teorie s praxí.

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zkoumat problematiku chudoby v Královéhradeckém kraji očima terénních sociálních pracovníků a současně studium dokumentů, které ke své práci využívají. Zvoleny byly tyto dílčí cíle: Jaké jsou silné stránky očima pracovníků při práci s lidmi v chudobě? Nalézt překážky, bariéry očima pracovníků k úspěšnému zvládnání chudoby v regionu. Formou studia dokumentů posoudit možnosti zvládnání chudoby v regionu. Již v průběhu rozhovorů s informantkami se začali objevovat oblasti, na kterých se shodují a oblasti, které každá z informantek vnímá odlišně. Z kritického pohledu reliabilita a validita výzkumu může být ovlivněna jednak počtem informantek, ale také jejich ochotou spolupracovat a odpovídat na otevřené otázky, které závisely na zamyšlení se nad problémem či na znalosti dané problematiky.

Ve výzkumném šetření se všechny informantky shodly na konceptu materiální chudoby. Materiální strádání – jak uvedla jedna z informantek je citelné u všech klientů v celém kraji. Projevuje se různě od zadluženosti po neschopnost najít vhodné bydlení či nutnosti žít z měsíce na měsíc. Informantky se shodují na tom, že chudoba ovlivňuje život člověka ve všech aspektech, má vliv na zdraví člověka a psychiku.

Lidé v chudobě jsou vystaveni předsudkům a stereotypům ze strany společnosti, zaměstnavatelů i úřednic.

Struktura systému sociálního zabezpečení a obsáhlost sociálních situací je jednou z velmi silných stránek, které byly zjištěny během výzkumného šetření. Informantky, kdyby mohly, by v tomto systému udělaly pouze změny, které by nehnuly se strukturou tohoto systému. Zmírnily by podmínky u některých dávek, snížily by administrativní zátěž či zjednodušily formuláře a žádosti k dávkám. Zmíněna byla i „fungující sociální práce na obcích“. Což poukazuje na to, že síť je již nastavená, pouze ne vždy plní tu funkci, pro kterou byla zřízena. Systém sociálního zabezpečení reprezentují u lidí v chudobě pracovníci na úradech, které i přes vývoj v sociální práci ne vždy zohledňují individuální přístup a přistupují ke klientům bez stereotypů a předsudků.

Neopomenutelným poznatkem z výzkumného šetření je fakt, že všechny strategické dokumenty se zabývají velkými tématy – jako je sociální začlenění, vzdělávání, zaměstnávání. Žádný z vybraných strategických dokumentů ale nereflakuje mělká témata či oblasti, která jsou pro mnohé lidi v chudobě bariérou. Touto oblastí je např., že lidé v chudobě mnohokrát nerozumí žádostem o dávky, nejsou schopni si podklady vyplnit sami, a ne každá pracovníce je jim ochotná pomoci. Povinnost dokládat od pronajímatele rozpis plateb za služby je největší úskalí při vyřizování dávek, dle zjištěných poznatků. Ani jeden z dokumentů, ale s tímto problémem reálně nepracuje.

Zajímavostí z výzkumného šetření je také poznatek, že lidé v chudobě z velké části neřeší, to, že jsou oběťmi obchodu s chudobou. Mnohokrát je to jejich jediná možnost mít střechu nad hlavou. Tito vychytralí pronajímatelé, ať už chce či ne, představují určitou síť, díky které neskončí lidé v chudobě na ulici. Absence sociálního bydlení je pocíťována v každém regionu Královéhradeckého kraje. Překvapivě žádný z vybraných strategických dokumentů nezmiňuje obchod s chudobou, neklade si za cíl omezení či zmírnění tohoto patologického jevu, přestože je to jeden s nejčastějších projevů vykořisťování, se kterým se lidé v chudobě setkávají.

Domnívám se, že poznatky z výzkumného šetření mohou být užitečné vzhledem k jasnému a přehlednému zpracování SWOT analýzy v rámci tvorby strategických dokumentů nejen na regionální úrovni. Práce nabízí i jasné explicitní

pojmenování slabých a silných stránek systému sociálního zabezpečení v České republice, což může sloužit jako prvotní podklad k rozpracování změn v systému sociálního zabezpečení či pro další rozpracování silných a slabých stránek.

Při výzkumném šetření jsem narazila na neaktuální strategické dokumenty, které měly být nahrazeny novější verzí. Nicméně tato novější verze není k dispozici, ačkoliv by měla být platná od počátku tohoto roku. Bylo by ale zajímavé reflektovat zjištěné silné a slabé stránky z kvalitativních rozhovorů s aktuálním strategickým dokumentem Strategie boje se sociálním vyloučením 2021-2030.

Seznam tabulek

Tabulka 1 Částky životního minima.....	41
Tabulka 2 Transformační tabulka.....	51
Tabulka 3 Přehled informantů kvalitativního výzkumu	53
Tabulka 4 Přehled cílů/opatření strategických dokumentů k vybraným oblastem.....	63
Tabulka 5 SWOT analýza na základě dosažených výsledků	68

Seznam použité literatury

- [1] BEDNÁŘOVÁ Z., PELECH L. 2003. *Slabikář sociální práce na ulici, supervize, streetwork, financování*. Brno: Doplněk.
- [2] BURCHARDT, T., LE GRAND, J., PIACHAUD, D. *Social exclusion in Britain 1991–1995*. *Social Policy and Administration*, 33, 1999. 3: 227–244.
- [3] COUSINS, C. *Poverty and social exclusion*. In Cousins, C. *Society, work and welfare in Europe*. London: Macmillan Press, Ltd.1999.
- [4] ČERNÁ, D. *Úvod do terénní sociální práce*. In: JANOUŠKOVÁ, K. a NEDĚLNÍKOVÁ, D. (eds.) *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní sociální pracovníky*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN 978-80-7368-504-1.
- [5] FRIEDMANN, J. *RethinkingPoverty: Empowerment and Citizen Rights*. *International Socila Science Journal*, 178, June 1996 pp. 161/189.
- [6] GÓJOVÁ, A. a spol. *O způsobech zvládnání chudoby z perspektivy rodin – podněty pro sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-492-4.
- [7] HALLERÖD, B. *Making End Meet: Perception of Poverty in Sweden*. *Scandinavian Journal of Social Welfare*, vol.4, 1995a. pp. 174-189.
- [8] HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. aktualizované vyd. Praha: Portál.2008.
- [9] JEDLIČKA, R. a kolektiv, *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- [10] KELLER, J. *Posvícení bezdomovců. Úvod do sociologie domova*. 2013. Praha: SLON.
- [11] KELLER, J. *Tři sociální světy, Sociální struktura postindustriální společnosti*. Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. ISBN978-80-7419-031-5.
- [12] KELLER, J.. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. 2011Praha: SLON.
- [13] KOTÝNKOVÁ, M. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN: 978-80-245-1302-7.
- [14] KREBS, V. a kol., *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer. 2015. ISBN 978-80-7478–921-2.
- [15] KREBS, V. a kol.: *Sociální politika*, 3. přepracované vydání. Praha, ASPI, a.s., 2005. ISBN 80-7357-050-5. s. 107.

- [16] KUPKA, P. a spol. *Obchod s chudobou: kvalitativní obsahová analýza českých médií v letech 2006–2017*. Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, 2019. ISSN 2336-6346.
- [17] LANGSTEIN K. *Málo pozornosti v nás a v našem okolí a příčiny chudoby*. časopis Sociální práce 1/2010. ASVSP, Brno. ISSN: 1213-6204.
- [18] MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno.2006.
- [19] MAREŠ, P., SIROVÁTKA, T. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluze) – koncepty, diskurz, agenda*. Sociologický časopis 44, 2008. 2: 271–294.
- [20] MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vydání. Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80–85850-61-3.
- [21] MATOUŠEK, O. *Sociální služby*. Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-310-9
- [22] MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- [23] MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.2006.
- [24] NEDĚLNÍKOVÁ D. 2007. Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce. Ostrava.
- [25] PERCY-SMITH, J. *Policy responses to social exclusion towards inclusion?* Buckingham: Open University Press.2000.
- [26] SIROVÁTKA, T. (ed.). *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií a Georgetown.2002.
- [27] SPĚVÁK A. *Chudoba jako sociální událost*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. 2013.
- [28] ŠMAJZ, J. BOLELOUCKÝ. Z. *Nezaměstnanost*. 2 přepracované a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4282-3.
- [29] TOUŠEK, L.; WALACH, V.; KUPKA, P. et al. *Labyrintem zločinu a chudoby: kriminalita a viktimizace v sociálně vyloučených lokalitách*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2018. 216 s. (Společensko-ekologická edice; sv. 27). ISBN 978-80-7239-341-1.
- [30] TOWNSEND, P. *Deprivation*. Journal od Social Policy, 16. 1987, no .2
- [31] VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*. Portál, Praha, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

Legislativní dokumenty

- [1] Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod v platném znění, [online, cit. 12.11.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>.
- [2] Vyhláška č. 502/2006 Sb., prováděcí vyhláška k zákonu o sociálních službách, v platném znění, [online, cit. 20.11.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505?text=o+soci%C3%A1ln%C3%ADch+slu%C5%BEb%C3%A1ch>.
- [3] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, [online, cit. 28.11.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108?text=o+soci%C3%A1ln%C3%ADch+slu%C5%BEb%C3%A1ch>.
- [4] Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění, [online, cit. 16.11.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110?text=%C5%BEivotn%C3%AD+a+existen%C4%8Dn%C3%AD+minimum>.
- [5] Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění, [online, cit. 16.11.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111?text=%5B33%5D%09Z%C3%A1kon+o+st%C3%A1tn%C3%AD+soci%C3%A1ln%C3%AD+podpo%C5%99e>.
- [6] Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění, [online, cit. 16.11.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>.
- [7] Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění, [online, cit. 28.11.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155?text=d%C5%AFchodov%C3%A9+poji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD>.
- [8] Zákon č. 189/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění, [online, cit. 28.11.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-189?text=nemocensk%C3%A9+poji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD>.
- [9] Zákon č. 4. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, v platném znění, [online, cit. 28.11.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-589>.
- [10] Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění, [online, cit. 17.11.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435?text=z%C3%A1kon+o+zam%C4%9Bstnanosti>.

Strategické dokumenty

- [1] Strategie sociálního začleňování 2021–2030
- [2] Strategie rozvoje Královéhradeckého kraje na období 2021-2027
- [3] Strategie prevence sociálně nežádoucích jevů v Královéhradeckém kraji 2017-2021
- [4] Strategie Královéhradeckého kraje v oblasti sociálních služeb 2018 až 2026

Další použité zdroje

- [1] BUDOWSKI, M., TILLMANN, R., KEIM, W., AMACKER, M. *Conceptualizing „precarious prosperity“: Empirical and theoretical elements for debate. International Journal of Comparative Sociology* 51, 4: 268–288. 2010. Dostupné z:
http://apps.webofknowledge.com/full_record.do?page=2&qid=3&log_event=no&viewType=fullRecord&SID=4CA542%40C99nG6h219FI&product=WOS&doc=17&search_mode=Refine..
- [2] ČADA, K a spol., *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. GAS spol. s r. o., 2015 Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf.
- [3] Česká asociace streetwork. [online, cit 16.12.2020]. Dostupné z: www.streetwork.cz.
- [4] Český statistický úřad, *Demografický vývoj – veřejná databáze*. [online, cit. 16.12.2020]. Dostupné z: [https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31548&u=__VUZEMI__97__19#profil31550=page%3Dpozice-profilu%26rqup%3DA%26pvo%3DPU-DEM-OB1%26z%3DT%26f%3DTABULKA%26clsp%3D31550%26katalog%3D31550&w=.](https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31548&u=__VUZEMI__97__19#profil31550=page%3Dpozice-profilu%26rqup%3DA%26pvo%3DPU-DEM-OB1%26z%3DT%26f%3DTABULKA%26clsp%3D31550%26katalog%3D31550&w=)
- [5] GRASSEOVÁ, M. Využití SWOT analýzy pro dlouhodobé plánování. [online, cit. 20.5.2021] Dostupné z: file:///C:/Users/horac/Downloads/grasseova_2_06.pdf.
- [6] Chráněné dílny OZP. *Seznam chráněných dílen*. [online, cit. 20.11.2020] Dostupné z: <https://chranenedilnyozp.cz/dilny/>.

- [7] JÁRA, M. (a kol.): *Sociální diskriminace pod lupou*. Otevřená společnost, o.p.s., 2006. Dostupné z: www.diskriminace.cz/dt-publikace/.
- [8] JOUZA, L. *Práce na černo*. [online] 2018 [cit. 16.12.2020] Dostupné z: <https://www.ustavprava.cz/blog/2018/07/prace-nacerno/>.
- [9] MALECKÝ, R. *Méně dávek, více bídy. " Celoplošné bezdoplatkové zóny nefungují, největší je v Ústí*. [online] 2020 [cit. 16.12.2020]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/mene-davek-vice-bidy-celoplosne-bezdoplatkove-zony-nefunguji-kritizuje-mesta-institut/>.
- [10] Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. 2007 [cit. 2007-09-01]. Dostupný z http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2007p1/Analyza0706.pdf
- [11] Novinky, *Ceny v česku raketově vzrostly*. [online] 2020 [cit.20.11.2020]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/ceny-raketove-vzrostly-hlavne-u-potravin-40313457>).
- [12] PETRUSEK, M. *Společnost*. [online, cit. 16.12.2020]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Spole%C4%8Dnost>.
- [13] PLECHÁČEK, V. *Desítky obyvatel bytového domu v Úpici musí hledat nové ubytování. Končí jim nájemní smlouvy*. [online] 2019 [cit. 16.12.2020]. Dostupné z: <https://hradec.rozhlas.cz/desitky-obyvatel-bytoveho-domu-v-upici-musi-hledat-nove-ubytovani-konci-jim-7782774>.
- [14] Společnost sociálních pracovníků ČR, z. s. *Etický kodex Společnosti sociálních pracovníků České republiky*. [online] 19.5.2006 [cit. 16.12.2020]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspr.pdf.
- [15] VEVERKOVÁ, M. *Chudoba je dědičná, mladí nemají vzdělání, ani peníze na nájem a chybí jim vzory, říká Veverková*. [online] 2018 [cit. 20.11.2020] Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/chudoba-je-dedicna-deti-v-exekuci-je-nekolik-tisic-mladym-ch/r~d35b56a8208111e88560ac1f6b220ee8/>.
- [16] ZIEGLEROVÁ, A. *Dva roky vyhlašování bezdoplatkových zón. Méně dávek, více bídy*. Příspěvek pro Fórum sociální politiky – Polemika. 2019 Dostupné z: <http://socialniinkluze.cz/wp-content/uploads/2019/10/F%C3%B3rum-soci%C3%A1ln%C3%AD-politiky-polemika-Aleny-Zieglerov%C3%A9.pdf>.

Seznam příloh

Příloha 1 Seznam tazatelských otázekA

Příloha 2 Přepis rozhovorů.....B

Příloha 1 Seznam tazatelských otázek

1. Jak dlouho pracujete s lidmi ohroženými chudobou či sociálním vyloučením?
2. V jakém regionu pracujete s lidmi ohroženými chudobou či sociálním vyloučením?
3. Jaký typ chudoby vašima očima převládá v regionu, kde pracujete?
4. Jak se projevuje chudoba a sociální vyloučení ve vašem regionu?
5. Která z možných příčin chudoby je ve Vašem regionu podle Vašich poznatků nejčastější?
6. Je mnoho dopadů chudoby na jednice/společnost apod. – se kterým dopadem/důsledkem se při práci s lidmi chudobě a sociálním vyloučením setkáváte nejvíce?
7. V čem je terénní sociální práce při práci s lidmi v chudobě jedinečná oproti ostatním formám sociální práce?
8. Jak, podle Vašich zkušeností, lidé v chudobě vnímají sociálního pracovníka v jejich prostředí?
9. Jsou Vaše možnosti práce s klientem omezeny, jelikož službu poskytujete v terénu? Pokud ano, v čem?
10. Co je záchranná sociální síť v České republice?
11. V čem je systém sociálního zabezpečení flexibilní?
12. V čem je systém sociálního zabezpečení rigidní?
13. Které konkrétní změny v sociálním zabezpečení za posledních 5 let vnímáte pozitivně s ohledem na životní situaci klientů.
14. Které konkrétní změny a novely v sociálním zabezpečení za posledních 5 let vnímáte negativně s ohledem na životní situaci klientů.
15. Napadá Vás změna systému sociálního zabezpečení, která by mohla reálně zlehčit životní situaci lidí v chudobě či v sociálním vyloučení?
16. Řekněte odhadem, s kolika klienty řešíte témata spojená se sociálním zabezpečením v ČR.
17. Dle Vašich zkušeností se sociálním zabezpečením v ČR a systémem dávek ÚP – mají možnost klienti v chudobě a sociálním vyloučení dosáhnout na tuto podporu od státu? Ano, na kterou?
18. Setkáváte se v terénu s nějakým úskalím, při vyřizování dávek či důchodu s klientem? Pokud ano, s jakým? (nepřiznaná práce, málo odpracovaných let – nemožnost si je ji odpracovat, insolvence, exekuce, potvrzení o bezdomovectví)
19. Co je podle Vás a podle Vašich zkušeností největší úskalí pro vyřízení dávek či důchodu ze systému sociálního zabezpečení?
20. Pracujete s lidmi, kteří se potýkají s obchodem s chudobou?
21. Jakým způsobem řešíte s klienty, fakt, že jsou „obětmi“ obchodu s chudobou?
22. Který nástroj systému sociálního zabezpečení by měl zamezit/či zamezuje obchodu s chudobou?
23. Zamezuje tento nástroj reálně obchodu s chudobou? Pokud ano, jak?
24. Jak si Vy představujete ideální záchrannou sociální síť?

Příloha 2 Přepis rozhovorů

1. 1,5 roku

2. Hradecko a Trutnovsko

3. Na hradecký mi přijde, že je špatná bytová situace, že je tu hodně komerčního bydlení a ta finanční situace to lidem nedovoluje – je tu málo sociálních bytů. Materiální chudoba

4. Nedostatek pracovních míst pro naše klienty. Hodně potřebují odbornost, vyloučení nebo zkušenosti. Špatná bytová situace.

5. Na Hradecku mi přijde, že už se do těch rodin narodí. Ta rodina už strádá po materiální stránce a žijí v té lokalitě. Na Trutnovsku je to většinou následek nějaké životní situace – rodinná situace, úraz, nefunkčnost rodinných vazeb.

6. Setkávám se s předsudky, že na klienty špatně koukají, když jdou po městě.

7. První, co mě napadlo, bylo, že se s nimi setkáváme přímo v jejich prostředí, kde jim je dobře. Nenutíme je, aby chodili do kanceláře. Přijde mi, že když musí chodit na ty úřady, tak se tam necítí komfortně.

8. Mě přijde, že nás berou dohromady s úředníky. Po navázání vztahu, klient zjišťuje že k nám může mít důvěru. Poté jsme vnímání tak, jako ti, co nabízí pomocnou ruku.

9. Přímo hned na první dobrou mne hned nenapadlo, že bych byla něčím omezená.

10. Dávky hmotné nouze, státní sociální podpory, služby cílené na tuto cílovou skupinu a poté sociální pojištění.

11. Přijde mi, že řeší mimořádnou okamžitou pomoc individuálně, že tam jsou dané parametry, které klient musí splňovat, ale je tam prostor na to posuzovat to individuálně.

12. Nenapadlo mě, v čem by byl přímo tuhý, ale napadli mě pracovníci, kteří mají určité předsudky a díky tomu jde všechno hůř.

13. Od léta bude změna ve výplatě alimentů, pokud rodič nehradí, tak bude tyto částky vyplácet do určité výše stát.

14. Hodně se u klientů setkávám s tím, že jim vadí příspěvek na bydlení – že to není podle TP ale podle skutečně žijících lidí v bytě. Podle mne je to dobře, ale ti klienti strádají v tom, že jim dávku snížili.

15. aby bylo míň papírování pro klienty. Ti klienti musí mít mnoho dokumentů, na to, aby zažádali na jednu dávku. A když žádají o více dávek, tak to pro ně musí být hodně stresující, aby to bylo všechno v pořádku.

16. 10 klientů

17. na hmotnou nouzi

18. že nemají všechny dokumenty, a když to je PnB tak jim majitel nechce dát smlouvu, s tím se hodně setkávám, takže nemohou dostat PnB. a u důchodu s vyřizováním od lékaře posudku apod.

19. zajištění všech dokumentů, při podávání žádosti o dávky. poté také dlouhá doba vyřízení u dávek hmotné nouze.

20. ano

21. Myslím si, že oni si to nijak neuvědomují, že jsou obětmi s chudobou. Oni to tak berou, protože to pro ně je, že by skončili na ulici, kdyby neplatili takový nájem, jaký platí. Takže si to spíše neuvědomují. Upozorňuji je na to, že není běžné platit takový nájem, protože ta částka je enormní, oni na to reagují tak, že musí.

22. Měl by třeba ten příspěvek či doplatek na bydlení, úředníci vidí, kolik mají v nájemní smlouvě za metr čtvereční, takže by s tím mohli nějak pracovat – ale nevím jak. OOP, regulace výplaty doplatku na bydlení podle velikosti bytu.

23. tady v Hradci se nesetkávám s tím, že by to zamezilo obchodu s chudobou. OOP tu vyhlášené nemáme.

24. Aby na dávky dostali všichni, kteří to potřebují. Ve všem je něco pro a proti.

To nevím.

1. 3,5 roku

2. Jaroměřsko

3. materiální chudoba. Tady na Jaroměřsku a Náchodsku převládá hodně problém se zadlužeností, a bydlení lidé jsou ohroženi ztrátou bydlení, a protože není dobře řešena

koncepte sociálního bydlení tak se s tímto setkáváme v praxi. Já tedy konkrétně v tom terénu.

4. Chudoba se projevuje i tím, kdy si lidé si shánějí byty v lokalitě, jak se dá přes známé. Potýkají se s vysokým nájmem a jsou ohroženi ztrátou bydlení, někdy nemají vlastně na zaplacení. Pronajímatel jim dává opravdu krátké smlouvy na jeden měsíc. Takže oni opravdu nevědí, co bude s nimi za jeden měsíc.

5. Já si myslím, že tam se jedná o zadluženost těch domácností. Nedostatek finančních prostředků je také jednou z příčin. Příčinou může být i to, že ten člověk vychází z rodiny, která se potýkala s chudobou či sociálním vyloučením. Příčinou může být i to, že dítě vychází z rodiny, která se potýká s chudobou, kde vlastně když pak nebude fungovat nějaká služba, nebo pomoc z vnějšku. Tak se vlastně může velmi často stát, že se pak opakují ty stereotypy a nějakým způsobem se nepodaří nastartovat tu práci s tou změnou. V tom si myslím, že je důležitá ta práce z vnějšku, jak ze strany sociálních pracovníků, tak i návazných organizací. Myslím si, že tam je právě prostor pro to, tu změnu nastartovat právě tímto způsobem.

6. Setkávám se s tím, že klienti jsou ohroženi ztrátou bydlení, v důvodu platební neschopností. Tím, že nejdou schopni pokrýt své základní životní potřeby, často řešíme nějakou potravinovou pomoc pro ohrožené klienty. Myslím si, že to ovlivňuje i jejich psychiku, životní styl, nastavení a režim dne kdy ztrácejí motivaci vůbec ten den nastartovat nějak jinak. Myslím si, že motivace ke změně poté může upadat. Také to má vliv na celou rodinu, na děti a zase dál může pokračovat to sociální vyloučení těch dětí. Tam se to projevuje tím nástupem do té školy, kdy vlastně nejdřív, když jsou ty děti doma tak nějak fungují, ale když se dostanou do kolektivu tak se objevují znaky sociálního vyloučení právě spojené s tím, že vlastně už je nastavená takto ta domácnost, kde je to vlastně nějakým způsobem ohrožuje.

7. Takže je pro ně určitě jedinečná v tom, že má možnost poznat přirozené prostředí klientů, kde bydlí a žijí. Dojít si za nimi osobně a osobně to s nimi řešit z očí do očí a vlastně řešit jejich potřeby a pocity v jejich přirozeném prostředí, kde vlastně se to odehrává face to face, tady a teď. Kde vlastně reagujeme na to, co je aktuálně potřeba. A myslím si, že velmi dobře dokážeme zareagovat na tu aktuální situaci v domácnosti.

Myslím si, že ta terénní služba je fajn, že za tím klientem můžeme dojít, můžeme reagovat na aktuální situaci, nějak na to reagovat a reflektovat to.

8. Tak já si myslím, že ho nejprve mohou vnímat jako cizí osobu, protože, kdokoliv, kdo jim vstoupí do jejich prostředí a domácnosti tak jim může vlastně připadat jako cizí osoba, může se i něčeho obávat. Vstupuje vlastně do jejich bezpečného prostoru, je potřeba budovat vztah s tím klientem, který je založený na důvěře a vzájemném respektu, proto aby se odbourávali bariéry. Když si představíme, že nám přijde někdo cizí do našeho bytu, obydlí, tak si myslím, že tam opravdu je důležité, aby byla nastavena nějaká vzájemná důvěra a respektování, protože myslím si, že je to nějakým způsobem narušení toho životního chodu té rodiny. Když je vybudován vztah na důvěře, tak si myslím, že se více klient otevírá lépe reaguje a bourají se bariéry z nepochopení, proč chodíme do jeho prostoru. Je důležité, aby on v nám viděl někoho, kdo jim tam nechodí nějakým způsobem něco kontrolovat nebo hlídat, ale aby viděl, že tam jsme jako podpora, které se může svěřit v čem je potřeba.

9. já si myslím, že tam určité ohození být může, a to právě naopak v tom, že tam může být nižší motivace a aktivita na straně klienta, vlastně když jdeme za ním domů a ne on za námi. On nás vlastně přijímá v nějakou hodinu, kdy se mu tam nějakým způsobem snažíme vlastně se s ní zkontaktovat. Myslím, že ta aktivita je více na naší straně. Myslím, si že pokud by ten klient měl někam dorazit, tak už by, to mohlo být trochu jinak. Pro nás je to náročnější v tom, že se může stát, že klienta nezastihneme doma. Vlastně se nám někdy stává, že nám klienti říkají: „Jé to je super, že přijdete k nám domů, že nemusíme nikam chodit.“

10. Tak určitě ta záchranná sociální síť by měla být hlavně dobře provázaná ta pomoc od státu – systém státní sociální podpory, hmotné nouze tak i systém pomoci. Je důležité, aby se systémy nedublovaly.

Důležité by bylo i snížit nějakou administrativní zátěž, protože myslím si, že tam je opravdu potřeba, setkáváme se s tím, že ti klienti tomu nerozumí, c oje potřeba k těm žádostem. Mám i zkušenost na úřadě, v regionu, kde pracuji, že ty pracovnice si ty informace dokáží překlopit z hmotné nouze na státní sociální podpory – dokáží si zavolat, říct si posuny, což je dobré. Je to spíše o jednotlivých lidech, v rámci nastavení kompetencí a omezení zase co se týče systému, poskytování dávek. Ale myslím si, že to flexibilněji a zjednodušení by bylo potřeba. Často vlastně docházení na ty úřady,

někdy není v kapacitě toho klienta dojít na ten úřad v určitou dobu nebo nějakým způsobem to i pro ně zjednodušit.

11. Myslím, že může představovat vlastně jednotlivý nástroj jak, máme tam to sociální pojištění a jednotlivé sociální události, což si myslím, že máme zajištěné. Myslím, že ta hmotná nouze zajišťuje jak to bydlení, tak i pomoc. Jsou dobře pokryté jednotlivé sociální události. V čem jiném se systém sociálního zabezpečení může přizpůsobit mne nenapadá, nedokáži na to odpovědět.

12. Myslím, že v administrativní zátěži, určitě si myslím. Asi množství formulářů.

13. Myslím, že možná teďka v souvislosti se situací covidu, myslím, že tam se zareagovalo i v rámci MOP, to jsme s klienty řešili. Tam se to poskytovalo na různé věci, které byly potřeba, některé z nich ještě fungují. Toto jsem za vnímala v poslední době nejvíce. Tohle byla ta pružnější reakce na tu covidovou dobu.

14. Noo, pořád mi přijde, že tam není zákon o sociálním bydlení, nějakým způsobem se to táhne. Jsou tu opravdu velké problémy, že ti klienti nemají možnost využívat pomoc od státu přímo na ty byty. Dá se říci, že tady pořád řešíme, kde budou bydlet a ty komerční nájmy v tom nějakým způsobem vůbec nevyhovují. Protože to je nedostupné bydlení vůbec z hlediska cílové skupiny a financí. Myslím, že s tím velmi bojujeme.

15. Tak já si myslím, že právě ten zákon o sociálním bydlení. Já bych si to představovala podle té platformy pro sociální bydlení, podle jejich nastaveného desatera, a to bych pro ty klienty brala, že by tyto změny mohli přispět, aby se s touto problematikou hnulo. Největším problémech v regionu je bydlení a zadluženost, to jsem silně za vnímala. I to, že se lidé sdružují v určitých lokalitách, že tam jsou tak vysoké nájmy, že se to nedá pokrýt z dávek, mají smlouvy na měsíc. A nic nepomáhá ani když se to řeší s pronajímateli. Já si myslím, že by se mělo více zaměřit na aktivní politiku zaměstnanosti a více se zaměřit na prevenci sociálně patologických jevů, aby se předcházelo nezaměstnanosti dlouhodobé. Která souvisí se ztrátou sociálních a pracovních návyků a závislostí na sociálních dávkách. Takže za mě preventivní programy a plus aktivní politika zaměstnanosti, měla by se zvýšit i ta vzdělanost populace.

16. 15 z 20, řeším to s naprostou většinou. Většinou, když začínáme spolupráci na jiné zakázce, tak po čase se nám s klientem ukáže další oblast „zakázka“, která se právě týká systému sociálního zabezpečení.

17. Určitě mají šanci dosáhnout na SSP a pomoc v hmotné nouzi, sociální pomoc. Poté tam hrají roli určitě i neziskovky, které jsou doplňkem toho, co nabízí stát. Abychom se vlastně snažili nejprve o svépomoc zajistit a poté i širší rodinu.

18. Někdy se stává, že klient nedosahuje na podporu od státu. Většinou je to kvůli nájemní smlouvě. Snažíme se a úřadem vymyslet, co by se u daného klienta dalo. Neexistence nájemné smlouvy, někdy je problém změna bydlení, když nemají na kauci, což zkusíme i přes MOP, někdy se to daří.

19. Největší problém je ale to, že většina budoucích pronajímatelů není ochotna dát smlouvu so smlouvě budoucí nebo dát nájemní smlouvu, bez toho, aniž by došlo k uhrazení kauce. Hodně se to vše týká právě těch nájemních vztahů.

U důchodu často, že nemají dostatek odpracovaných let, a to jak u invalidního, tak u starobního, ale i u sirotčích.

20. obchod s chudobou

Dá se říci, že ano, ale vyloženě to není na ubytovnách. Jedná se o byty, kde ty nájem jsou vyšší než v komerčním nájmu. Je tu skupinka majitelů, kteří si ty nájem nadsadí, ale není to extrémní, je to ale na hraně. Setkáváme se s tím, že mají krátké nájemní smlouvy na měsíc, tzn, že ten klient je permanentně ohrožen ztrátou bydlení.

21. Oběť

Sami za mnou třeba chodí, že by chtěli jiné bydlení. Takže se mi i u některých podařilo zajistit městské byty. Díváme se na nabídky městských bytů – nájem tam jsou přijatelné, smlouvy jsou na rok, a ty podmínky, které město nastavuje jsou rozumné a přívětivé. Hodně se mě ptají na možnost, kdy se objeví městské byty. My máme možnost hledat bydlení v komerčním nájmem, kde vlastně je to pro ně nevýhodně, protože do 2+1 max. 2 lidí. Máme v tomto hodně omezené možnosti, nemáme moc forem bydlení, které bychom jim mohli zprostředkovat, nabídnout. U městských bytů narážíme i na bariéru, bezdlužnosti vůči městu, takže někteří klienti na toto prostě nedosáhnou. Je to bezvýhodná situace, takže si to klienti hodně řeší mezi sebou, že ví, že se bude někdo stěhovat, tak se přestěhují místo něho a jde to více méně bez nás.

22. Právě o sociální bydlení by mohl zamezit. To jsou určitě ty bezdoplatkové zóny – v mém regionu žádná není.

23. Myslím, že se jednalo právě o takovou kontroverzi, že ta situace pro ty lidi, stejně nebyla lepší, protože tam stejně v podstatě, když neměli možnost získat doplatek na bydlení, takže to tu situaci podle mě stejně zhoršilo. Teď se mluví o tom, že to bylo represivní pro tu cílovou skupinu klientů.

Právě to zamezuje tomu, aby to bylo adekvátně úměrný. Pak se dostáváme do vysokých částek.

24. zákon o sociálním bydlení.

1. 5 let

2. Hradec a Jičín

3. Spíš si myslím, že převládá materiální.

4. nejvíc to je, jestli se to dá zařadit, tak jakoby zadluženost asi. Myslím si, že i práce na černo s tím souvisí, jde hlavně i o vyloučené lokality, co se týče hradecka. Nemožnost sehnat odpovídající bydlení. Rozhodně je centralizace všech na okraji města. Docela se vyznačuje i na první pohled špínou a nepořádkem. Stejně vlastně, když projdete okolo, tak z venku vypadá dobře, ale když zůstane otevřeno dovnitř, tak je jasné, že tam bydlí lidé v chudobě. Někdy si to město hlídá, ale tam kde to není města tak je nepořádek, šrot. Pak i špatné hygienické podmínky, co se týče nezakolaudovaných bytů.

5. Já si myslím, že je to pořád ta nízká úroveň vzdělanosti, to si myslím, že bude to největší gró. Pak možná ten obchod s chudobou, typu pronájmů bez smluv v nezakolaudovaných barácích, takže pak nevzniká nárok na dávky atd. Tak to si myslím, že se týká hodně lidí, ale ne v městských bytech. V mém regionu jsem nezaznamenala nějaké kroky měst obchodu s chudobou v rámci bezdoplatkových zón. Je ale fakt, že se tam sestehovávají a je jich tam hodně. Pak samozřejmě nezaměstnanost, hodně lidí je nezaměstnaných. V tomto regionu je hodně firem, které by je i zaměstnali, ale narážím na to, že oni pracovat prostě nechtějí. Což je zapříčiněný těmi dluhy.

6. No vyloženě pracují na černo, to si myslím, že je nejvíc. Nemohou si dovolit téměř nic, protože ty dluhy je tak limitují.

7. Tak to úplně vidím jasně, třeba v mém regionu, svoji situaci lidé neřeší, protože je nemají kde řešit. Není tam občanská poradna od. To, že pracovník přichází přímo za

nimi do jejich prostředí, že jim chce někdo opravdu pomoci. Setkala jsem se s tím, že byli opravdu hodně překvapení, že někdo takový je. Vím, že nemají dostatek finančních prostředků, aby si dojeli do OP v HK. Práce pro ně je v přirozeném a bezpečném prostředí důležitá. Možná, že se i více otevřou, než kdyby se řešili věci na ulici nebo na úřadě.

8. Přejde na to jakýho sociálního pracovníka. Zástupce z města, tak se otočí a jdou opravdu pryč. Druhá polovina to neřeší. Nás v mém regionu začínají vnímat velice dobře, tu pomoc vítají. Je důležité, aby si mezi sebou povídali o té zkušenosti.

9. No určitě někdy, je to takový, když email dokážu poslat z emailu. Ale vytisknout nějaké věci nebo tak, tak píšu ručně. S tím se setkávám, že pokud to nejde, tak to přivezu příště. V tomhle vnímám slabinu.

10. Rozhodně, jako to gró, by měli být sociální odbory, na které by se mohli lidé obracet a měli k nim důvěru. Pak azylové domy a nízkoprahové služby, na které by se mohli obracet. Pak samozřejmě terénní služby. No a paradoxně i ti pronajímatelé těch šílených budov. Tak sice, tam nemají nárok na žádné dávky, ale mají kde složit hlavu pod střechou. To si myslím, že jich je dost. Sice se mi to nelíbí, ale pro ně je to jediná možnost, jak mít střechu nad hlavou.

11. To já bych řekla, že to docela funguje. Myslím, si že záleží na pracovnících, ale dávky dobře vyřizují, pokud je vše dobře vyplněné. A já osobně si myslím, že je to poměrně dobře nastavené. Myslím si, že pokud je to opodstatněné tak i ty mimořádné okamžité pomoci fungují. Problém je v bez doplčkových zónách, což nevnímám jako chybu systému, ale těch měst, které s tím bojují.

12. Myslím, že jim neříkají, to, na co by měli mít nárok. Cíleně nebudou lidem radit, na co mají nárok o co by si měli požádat. A to si myslím, že by ta informovanost měla být. Já třeba osobně, jsem se s tím setkala.

13. Rozhodně je dobře, že se zvyšují důchody. A to existenční a životní minimum stouplo, protože to není žádný hit z toho vyžít. Tam, kde někdo pracovat nechce bych asi nepřidávala. Takže i tu zásluhovost, která proběhla u některých dávek vnímám dobře.

14. Tak rozhodně ty bez doplčkové zóny.

15. Tam třeba umožnit těm lidem, problém je s těmi důchody, že když nepracovali, tak pak už to nejde. Spíš u invalidní, kdy už pracovat nemůžou, protože na tom jsou opravdu zle, že nemají možnost se nějak posunout, že zůstanou na do smrti závislý. Dát jim nějakou šanci, a prostor pro úlevy. Ten zákon tvrdosti je v tomhle opravdu přísný. Možná, že více chráněných dílen – aby to byla chráněná dílna.

16. polovina klientů, řešíme to dost často

17. na všechno. Státní sociální podporu, hmotnou nouzi.

18. u důchodu nesplněná doba pojištění. Právě při vyřizování dávek, právě to, že nemají smlouvy o pronájmu. Příspěvky na péči, vlastně, kdo třeba má nárok tak nedostane nebo to je hrozný boj přes odvolání.

19. největší úskalí je dodat jakýkoli tiskopis – nájemní smlouvu, výdělků, smlouvy. Nedokážou to klienti ze zaměstnavatele vymámit.

20. Rozhodně jo, ale oni to zase tolik neřeší.

21. Tak, kdo to chce řešit, tak se buď hledá jiné bydlení. Zkoušíme žádosti o městský byt, ale ty pořadníky jsou hrozně dlouhý, takže to moc nefunguje. Pak samozřejmě, když chtějí tak řeší své dluhy, aby se z toho kruhu mohli vymanit. Vnímám to tak, že jsem ráda, že nějaké bydlení mají, ale v nezakladovaných prostorech by nikdo neměl být.

22. To by měli ty dávky, vyplácené podle metrů bytu. Většinou to bylo tak, že přímo z dávek chodily peníze přímo majitelům.

23. Ne, nezamezuje.

24. Ideální záchranná síť asi není. Já si myslím, že o tom mluvit, s těmi lidmi, aby věděli, na koho se obrátit. Pohybovat se mezi těmi lidmi, aby ty informace měli. Ta sociální síť je teď široká, tak aby o ní věděli. Teď mě napadlo, že ani nefunguje to, že dotace, které dává stát, nikdo nevyužívá, protože tyto skupiny tam nikdo nechce. Ideální by bylo, aby se postavily nějaké nemovitosti, do kterých by se z části nastěhovali i lidé v chudobě a v sociálním vyloučení, aby se začlenili do společnosti. Všude by museli figurovat sociální pracovníci, kteří by zaštitili potřebná témata klientů. Služeb je tu dostatek, jen si myslím, že by to bylo lepší, kdyby každý dělal pořádně svou práci.

1. 2,5 roku

2. Hradecko, Dobruška

3. materiální bych řekla

4. no, jsou ve vyloučených lokalitách. Já to vnímám, že jsou hodně v sociálně vyloučených lokalitách. Nějak se to projevuje, to že jsou v sociálně vyloučených lokalitách? kromě kvality bydlení, nedostatek peněz a takový možná i gramotnost ovlivňuje to, že jsou takto vyloučení. Možná občas i jakoby, nevím, jestli to bude odpověď správná, ale i zdravotní péče, jakoby, že s tím je, nemají k tomu takový, nevím jestli informovanost, ale určitě se jich to týká. V jaké smyslu zdravotní péče? Nejenže pro ně není tak důležité, ale myslím, si že k nim ani ti lékaři nepřistupují, jako kdybychom tam přišli mi – když je zjevné, že je ten člověk vyloučený.

5. nad tím jsem přemýšlela a nedokázala jsem to blíže specifikovat. Protože si myslím, že ti lidi v tom vyrůstali, že to mají vrozený ten styl a způsob života, že je prostě vrozený, a tak nějak v tom pokračují.

6. hlavně kvalita života a potom to bydlení s tím souvisí. Jako kvalita nebo místo? No tím, že jsou chudí tak nemají možnosti si vybírat podle svých představ to bydlení a musí vzít to, co jim zbyde nebo jim dá někdo prostor pro to, aby tam byli. Dopadem je to, že jsou vyloučení z nabídek a možností bydlení.

7. že chodíš do jejich přirozeného prostředí a stýkáš se s nimi tam, kde by jim mělo být dobře.

8. při prvním kontaktu si myslím, že jsou hodně opatrní a při častějším a intenzivnějším kontaktu potom, už přátelský a profesionální vztah, že si důvěřují. Takže to vnímání toho pracovníka v jejich prostředí? je kladné

9. myslím si, že jo ať nějakýma, nemožností tisknutí dokumentů, pevného místa, kde bych mohla s tím klientem vyřídit něco hned. Někdy i to místo, kde ten klient žije může být nevyhovující, v tom, že to není na delší pobyt s ním v tom místě anebo zase rozsáhlí počet rodiny, že to překáží v nějakém klidu.

10. dávky hmotné nouze, státní sociální podpora, sociální byty – bylo by to fajn a terénní služby

11. nejsou flexibilní. Není nic flexibilního? možná tak mimořádná okamžitá pomoc. Z mého pohledu si asi myslím, že ne.

12. že se jede podle tabulek, a ty jsou daný. Prostě naši klienti na to nedosáhnou, když není individuální přístup. Byl by to asi kámen úrazu ale v některých případech by to hodně pomohlo, kdyby to bylo flexibilní. Hodně klientů odradí kupy papírů. Vše by mohlo být více provázané a jednodušší a srozumitelnější pro klienty.

13. třeba, co mě v práci hodně usnadňujeme, je to, že není nutné trvalé bydliště při získání dávky na příspěvek na bydlení.

14. nevím

15. nějak vyřešit čerpání nebo nárok na invalidní důchody, pro lidi, kteří nemají odpracované roky. Aby se vyřešili lidi, kteří se zdravotních důvodů nemohou odpracovat tolik let, k tomu, aby dostali invalidní důchod. Aby se na to koukalo individuální, že když jsou dodány lékařské zprávy, že ten člověk už si to neodpracuje, nemá možnost kvůli zdravotnímu stavu si tyto roky dopracovat.

16. 20 ze 30

17. na hmotnou nouzi

18. že není nájemní smlouva, nebo že bydlí v ubytovnách, které nejsou schválené úřadem práce či magistrátem, špatné vyúčtování, špatným rozpisem služeb při podání dávek. Když pomineme to, že nemají odpracované roky tak zdravotní stav není dostatečný nebo odsouhlasený. Nebo není posudkovou komisí schválený, takže na to nedostanou.

19. srozumitelnost dokumentů a jejich množství. Nehledě i na pracovníky úřadu. V jakém smyslu? že naše klienty diskriminují podle zjevu

20. ano pracuji

21. nijak, klienti to nechtějí řešit. Protože se bojí, že by dopadli ještě hůř, než na tom jsou.

22. nenapadá mě, co by mělo být. opatření obecné povahy – když nebudou mít vyplácený doplatek na bydlení tak nemohou zaplatit nájemné, takže toto také řešení není.

23. opatření obecné povahy nezamezuje obchodu s chudobou – způsobuje to, že ti lidé se budou shromažďovat a bydlet někde jinde, kde toto není a budou se zvětšovat vyloučené lokality, ve kterých není tato zóna.

24. no minimálně by měli být byty, více sociálních bytů ať na kratší či delší dobu, které by byly podmíněny sociální prací. Aby se o bydlení starala komunita, ve které by byla zajištěna zdravotní péče, materiální pomoc potřebným. Nesmělo by jich být moc, aby to nebyla znovu vyloučená lokalita. Ideální by bylo, aby v daném městě měli možnost bezplatného doktora, ošacení, aby více fungovalo jako komunita více lidí než jen jednoho etnika. Osvěta pro veřejnost, která by se zaměřovala na boření mýtů a předsudků, které ve společnosti jsou.

1. v této oblasti jsem už 7 let

2. Jičínsko a Trutnovsko

3. v mých očích teď zrovna, převládá ne ta chudoba, jak si myslí, že jsou chudí, ale teď ta chudá. Teď bych opravdu řekla, že převládá ta materiální chudoba.

4. No ve směr tím, že jsou závislí na dávkách, mají jednom dávky hmotné nouze a opravdu se řeší, aby měli co jíst, nebo na autobus, když chtějí z vesnice někam dojet.

5. podle mých zkušeností, to není regionem, ale tím, že ti lidé nemají vzdělání nemají odpracováno a mají tak špatný zdravotní stav, že už se pro ně, ta práce, aby si mohli přilepšit, není možnost. A to třeba i jsou chráněné dílny, kam by mohli jít, ale oni na tu práci nestačí. Když se mi najde někdo, kdo by tam pracovat mohl, tak bydlí na vesnici a tam mu jede autobus jednou ráno a potom večer.

6. Teď mě napadá třeba, že z toho mají psychické problémy. Samozřejmě potažmo i zdravotní problémy. Dáváme psychickou podporu, jak to vydržet, jak to přežít. Jsou v situacích, kdy si berou domů někoho, aby aspoň přežili. Nebo jdou k někomu bydlet, aby ta chudoba nebyla taková. Hledají si spolubydlící a partnery, přitom by ho za normálních okolností nechtěli, ale donutí je k tomu to materiální strádání.

7. Určitě v tom, že ten pracovník vidí, v čem doopravdy žijou, že má na jednu stranu větší možnosti v tom, že ho může někam doprovodit. Poskytnout rady někde na úřadě. Na druhou stranu zase když se s něčím neví rady nesedí pracovník u počítače, aby se na to podíval, sepsat atd.

8. Pro mě úplně vnímají velmi pozitivně. Výjimečně se omlouvají za podmínky, myslím si, že ne za podmínky, ve kterých žijou ale, že nemají uklizeno. Jinak mne každý velmi rád přivítá.

9. maximálně tím, že nemám u klientky signál. Takže chodíme ven, nebo vyřizují věci bez ní a poté jí předávám informace. Nemáme možnost něco v danou chvíli sepsat, vytvořit.

10. Podle mne dávky a služby nízkoprahové, azyláky či potravinové banky.

11. no tak to nevím. Možná tak dávky hmotné nouze reagují jakž takž na sociální situaci. Ve městech větších, kde jsou zřízeny potravinové banky, tak jsou flexibilní.

12. dávky státní sociální podpory vůbec nereagují na sociální situaci. Za tři měsíce přijďte a zažádejte zpětně a tam u je dávno situace jiný – už si vydělávají a najednou dostanou i dávky. Byrokracie spojená s pomocí.

13. a 14 mě přijdou že je to jak u koho – např. stravenky, pro někoho je to super, protože prostě ho to donutí, koupí jídlo, většinou mu za to nedají chlast. Je to super, protože ho to vede k lepší morálce – platební a nakupovací. Pro někoho je to naprd protože potřebuje si koupit léky, což za to nekoupí. Zpřísnění výplaty dávek hmotné nouze – že musí vyvíjet nějakou práci. Ten, kdo na to má, tak samozřejmě může vyvíjet nějakou práci, tak ať maká, ať ho to tím donutí. Na druhou stranu máme klienty/klientky, který jsou úplně chudí, že i to, že musí dojet někam na pracák na doporučenku, tak je stojí úsilí a zbytečný peníze, protože je stejně nikdo nezaměstná. Ale oni musí splnit, to, že to doporučenku mají, že musí někam dojet. Takže pro tyto lidi mě toto přijde bezpředmětný a horší. Pozitivní, je to spíše o lidech, kteří se snaží, vyhoví a snaží se pomoci.

14. Zaměstnanost – má hrozně přísné podmínky, nebere se ohled na konkrétní situaci. Opravdu je to tak – nedodržel má tři dny, nazdar.

15. asi možná, když jedou na pracák, tak dostat slevu na autobus. Díky tomu by nehrozilo vylučování ze zaměstnanosti úřadu práce.

16. 28 ze 35

17. no tak vesměs na ty dávky hmotné nouze, protože na státní sociální podporu tolik ne. Protože nemají pořádné nájemní smlouvy.

18. na to hlavně, že nemají odpracováno, nemají potřebnou dobu pojištění. Že i když mají statut důchodce, tak nemají nic vypláceno. U dávek třeba to, že přestože bydlí, platí nájem, tak nemají smlouvu a nemají, jak doložit výdaje. Nemají stvrzenku o zaplacení nájmu, elektřina je na někoho jiného, i když ji platí.

19. u důchodů je to určitě ta doba pojištění u dávek chybí doklady o výdajích spojených s bydlením

20. ano, je to přesně to bydlení, kde je více lidí v domě a nedostanou smlouvu a platí vysoké nájemy

21. no tak, to se mi neříká moc lehce. Ale většinou jsem ráda, že alespoň někde bydlí. Protože vůbec nevím, kde jinde bych jim hledala jiné bydlení. Řešíme to ale tak, že se snažíme hledat jiné bydlení.

22. opatření obecné povahy – bezdoplatkové zóny, vyplácení doplatku na bydlneí podle metrů bytů

23. no, tak, že ten pronajímatel si nemůže hodit tak velký, protože to od nich nedostane. stejně si myslím, že je toto jenom částečně. Že ten pronajímatel řekne, dobře z dávek vám zaplatí pouze 6000 tis já po vás chci 16000, jestli se vám to nelíbí, tak nazdar. Přijde mi, že vzhledem k tomu, že to bydlení teď, není tak mi nepřijde, že by to tomu zamezovalo. Zamezuje to tomu, že stát nedoplácí tolit těmto vykukům.

24. Pro mě by bylo ideální, kdyby každý dostal byt a jednoho sociálního pracovníka, který by s nimi byl 3-4 hodiny denně. Aby je všechno naučil, dohlídl na vše. Bylo by dobré, aby se životní minimum zvedlo, pro lidi, kteří pracovat nemohou – ti kteří budou na dávkách závislý do konce života.

1. 1,5 roku
2. Hradec Králové
3. Hlavně ta materiální chudoba
4. Projevuje se tak, že jsou tady vysoké nájemy, lidé mají nízký nebo žádný příjem, protože je nikdo nechce zaměstnat, takže v důsledku toho musí žádat o sociální dávky a žijí z měsíce na měsíc. Stává se i, že i ve školách jsou zaujatý kvůli např. barvě pleti.
5. Tak nejčastější s čím se setkávám, je právě to, že lidi nemohou sehnat práci, protože jsou Romové nebo z důvodu k příslušnosti k nějakému etniku, je to zaujatost ze strany zaměstnavatelů, takže oni nedostanou tu šanci vlastně, aby mohli dokázat, že jsou spolehlivý a pracovití. Příčina je i využívání od zaměstnavatelů - dávání dohod o provedení práce namísto pracovní smlouvy. Společnost nenabízí klientům plnohodnotné zaměstnání, i když mají zájem a chtějí pracovat.
6. Jsou z toho frustrovaní, protože by práci mít chtěli, ale nemají, ztrácí se motivace práci hledat dál. Dalším dopadem je špatná finanční situace – jsou rodiny, které žijí z měsíce na měsíc, v lepším případě dostanou podporu od státu, ale ani to nestačí na pokrytí nájemného a měsíčních výdajů, takže se

dostávají do zadlužení, exekucí berou si nevýhodné úvěry, půjčky – smlouvy o ně sepisují i na zletilé děti a vlastně tak i ty děti dostávají do dluhové pasti. Asi se nedá říci, že by to byl vlastně dopad chudoby, ale sociální vyloučení je jedna věc, která mne napadá. S tím se pojí i zaujatost oproti dětem ve škole, dávají jim jiné měřítko, co se týče požadavků a náročnosti. Je tam nedůvěra ze strany školy, že ty děti vypracovávají úkoly sami. Je tam předsudek.

7. Jediněčná je myslím si v tom, že právě pracujeme v jejich přirozeném prostředí, tak to opravdu vidíme, tak jak to je. Z té druhé stránky, rize ze života klienta. Vidíme, v čem žijí, jak se snaží. Myslím si, že se v tom odráží potom i důvěra klientů v nás.
8. Vůči mne jako sociálnímu pracovníkovi trvá delší dobu, než se naváže vztah a otevrou se. Když se nám podaří vztah navázat tak poté tu pomoc vnímají velice pozitivně, jsou rádi, že mají někoho, na koho se mohou obrátit i když ta spolupráce není tak intenzivní. Stalo se mi, že si nás i opakovaně vyhledali, stavili se v sídle či nás kontaktovali přes jiného pracovníka.
9. Tam mne napadají ty technické možnosti, když potřebuji vytisknout nějakou žádost, ověřit si něco na internetu. Tyhle ty technické věci v tom terénu nejsou, protože třeba u klientů není signál.
10. Asi ty různé dávky – státní sociální podpora, hmotná nouze. Zároveň různá nízkoprahová zařízení a další neziskové organizace, ale ti lidé o nich musí vědět. Ne vždy klienti ví, kam a na koho se obrátit.
11. Hrozně to závisí na konkrétním pracovníkovi na úřadě, že ne každý pracovník umí flexibilně pracovat se situací toho člověka. Ty dávky hmotné nouze pracují flexibilněji než státní sociální podpora, protože tam se každý měsíc vyhodnocuje ta situace klienta. Změnila se možnost rodičovské, to mě ještě napadá, že si rodiče mohou měnit výši a délku podle své situace, každé tři měsíce. To je změna k lepšímu.
12. Ohledně doby Covidu, kdy teď je státní sociální podpora nějak jako fixní a i když se člověku změní jeho výdaje, tak ty dávky zůstávají takové, jaké jsou. Toto řešení není úplně šťastné ve všech případech. Myslím si, že by se v tom dalo dělat víc.
13. Co mám osobní zkušenosti tak je možnost změny rodičovské dovolené na různou délku.
14. Mám tu zkušenost, že klienti, kteří bydlí v nájmu, což je velká část, tak chtějí úřady kompletní výpis všech energií, všeho, co se na domácnost hradí. Pronajímatel musí být ochotný to vyplnit, ve chvíli, kdy to nechce vyplnit. Tak klienti mají minimální šanci od úřadu něco dostat. Chápu, proč to tak je. Spousty lidí to ale dělat nechce a dělat nebude a doplácí na to ten uživatel bytu.
15. Chtělo by to větší kontrolu a provázanost všech úřadů a povinnost pronajímatelů doložit potřebná potvrzení pro ty, kteří mají nárok na ty dávky. V tu chvíli by se posvítilo i na ty, kteří pronajímají nelegálně.
16. 25/13

17. Nejjistější jsou v podstatě přídavky na děti, protože na to nepotřebují žádné potvrzení. Může to být podpora v nezaměstnanosti, pokud měli to štěstí a zaměstnaní byli. Samozřejmě poté to je rodičovský příspěvek - takové ty automaticky vyplácené po doložení nějaké skutečnosti. Pak už to vše záleží na ochotě pronajímatele.
18. Setkávám se s tím, že ten úřad chce strašné množství papírů, kdy dva papíry jsou pro klienta a zbytek pro pronajímatele bytu, kdy tam chtějí šílené věci, které musí být majitel ochotný doložit. Což je pro něho nepříjemná administrativa. Když už si práci člověk sežene na dohodu, tak se nemůže zaregistrovat na úřad práce a v tu chvíli mu vzniká dluh, což také vnímám jako problém. Mám případ, kdy partneři žijí odděleně, ale nejsou rozvedení, ale jsou stále hodnoceny společně – jako společné příjmy manželů. Přestože žijí každý zvlášť a mají každý svůj pronájem svoji nájemní smlouvu. Musí se dokládat návrh na podání rozvodu – je to další komplikace, která tohle vše provádí. Na přídavky musí mít i potvrzení od partnera, se kterým nežije, a mají konflikt.
19. Problém s doložením podkladů od pronajímatele je také největší úskalí při vyřizování dávek.
20. Ano
21. No to moc řešit nejde, oni jsou si toho sami vědomi, ale ví to i úřady, protože to jsou známé firmy ti obchodníci. Jediný způsob je, který klienti mohou dělat a dělají to, je to, že se snaží hledat jiné bydlení.
22. Snaží se tomu zamezit právě ta složitá administrativa: D
23. Bohužel se to úplně nedaří. Musel by být vypracovaný systém a propojenost úřadů, kdy pravá ruka ví, co dělá levá.
24. Ideální by i bylo, kdyby v tom byla jednoduchost, kdy i ti pracovníci těch úřadů v tom mají jasno. Setkávám se s tím, že každý ten pracovník si to vykládá jinak, a je to riziko o štěstí ke komu se zrovna klient dostane. Dát jasná pravidla, která budou jednoduše prokazatelné a vymahatelné, srozumitelné. Vymáhat o majitele nedoložené dokumenty a doklady k dávkám. HousingFirst – pořád je to u nás velký otazník. Přitom je pro toho klienta důležité mít v první řadě tu střechu nad hlavou a pak se teprve zaměřovat na to vše, co potřebuji zařizovat. Aby i lidé byly více informovaní o tom, kam se mohou obrátit a s čím.